

Színház

A MAGYAR SZÍNHÁZI TÁRSASÁG FOLYÓIRATA

DRÁMAMELLÉKLET 2001. OKTÓBER

BEREMÉNYI GÉZA SHAKESPEARE KIRÁLYNŐJE

Történelmi játék

S Z E R E P L Ő K :

ERZSÉBET, Anglia királynője
STANDEN, idős nemes
MARY HOWARD, Standen nevelt lánya
CECIL, államtitkár
SOUTHAMPTON, ifjú főrend
ESSEX, a királynő kegyence
BACON, koronaügyész és tudós
SHAKESPEARE, költő és író
TILNEY, a vigasságok főmestere
RICHARD, híres színész
LOVÁSZ
KEMPE, bohóc
COUTHBERT, színházigazgató
NAN, szerelmes lány
CAREW
KNOLLYS
1. SZÍNÉSZ
2. SZÍNÉSZ

3. SZÍNÉSZ
4. SZÍNÉSZ
BEN JONSON, író
GREY
1. POLGÁR
2. POLGÁR
3. POLGÁR
EGY LÁZADÓ
FÉRFI
BEN EMBEREI
JEGYZŐ
1. PAP
2. PAP
HÓHÉR
ÉRSEK
JAKAB, új király
Továbbá zenészek, viháncoló nők, színészek, fegyveresek, nézők, udvarnék

1. jelenet

Whitehall, a királyi palota

Vonósok szolgáltadják a zenét az udvari bálon táncolóknak. Erzsébet királynő pompázatosan felékesített, baldachinos, aranykárptos, magas trónjáról nézi a gyors corandost, galliárdot járó udvarnépet, rengeteg ékszere csillog, élénk, mint egy fiatal lány. Mellette a púpos Cecil gróf áll

STANDEN (a lányához) Hitem s becsületemre, amióta öreg szemeim látták, a királynő még sohasem volt szebb, mint ma.
MARY Mennyivel is múlt el hatvanéves?
ERZSÉBET (odaszól) Standen!

STANDEN (odamegy, hódol) Felség.
ERZSÉBET (Cecilhez) Lord Cecil! Mi a véleménye Mary Howard ruhájáról? De nehogy óvatoskodjon!
CECIL Az a ruha különösképpen csinos, királynőm.
ERZSÉBET Nos, kedves Standen! Nem gondolja, hogy nevelt lányának ruhája különösképpen hivalkodó és illetlen?
STANDEN (kinban) Úgy vélem én is, felség.
ERZSÉBET Gondoskodjon róla, hogy Mary átöltözzék.
STANDEN (elindul, visszafordul) Megjegyzem, felség, Essex grófja kérte nyomatékkal, hogy a lányom ebben a ruhában jelenjen meg az ő tiszteletére.
CECIL Sir Anthony, ne kotyogjon, cselekedjen.
ERZSÉBET Á! És melyik alkalommal, jó Standen?
STANDEN Levélben kérte fel a hölgyet erre. Az égő Cádiz falai alól.

ERZSÉBET Istenemre! Csodálkozom, hogy Essex ennyire ismeri lady Mary ruhátárát. Kitűnő a kémszolgálat. A nyavalyába! Egy évig nem akarom látni a lányát, uram, és azonnal tűnjenek a szemem elől! *(Cecilhez mosolyogva)* Drága Cecilem! Ha szeret, most elmegy Essexhez, és közli vele, türelmetlen vagyok. Hogy vigyázzon, ha azt gondolja, várathat engem, mert az uralkodók kedve mély örvény. De miközben átadja az üzenetet, üssön meg kedélyes hangot kegyelmed.

CECIL Nem küldhetne mást, felség?

ERZSÉBET *(feláll, mert a zenekar gavotte-ot kezd játszani)* Mélyen megalázza ez a feladat, lord Cecil?

CECIL Gúnyjal fogadnának Essexnél engem.

ERZSÉBET Akkor is, ha egyben közölné ott velük, hogy államtitkárommá neveztem ki kegyelmedet?

CECIL *(elképedve)* Tréfás a királynő megint? Nyolc évet váratott magára ez a kinevezés.

ERZSÉBET Nyolc év tűnődést megérdemelt a kérdés, hogy ki legyen énutánam Anglia legnagyobb embere. Nos, ezennel kegyelmed kapja ezt az állást a vele járó külső tekintéllyel és belső befolyással, sir Robert Cecil. És ezt megmondhatja Essexnek. *(Váratlan durvasággal)* Ha nem siet, elveszi a kedvem. És ezt nem akarhatja. Ugye? *(Azzal a táncolók közé ugrik, és jární kezd a gavotte-ot egy ifjúval)*

A többiek abbahagyják a táncot, és rajongva körbeállják őket. Erzsébet művészi szinten szökdécsel

2. jelenet

Essex palotája

Az ifjú gróft harci páncélból udvari ruhába öltöztetik vendégek, barátok jelenlétében. Essex tagjait odanyújtja szolgálóinak, hogy öltöztessék és gombolgassák, haját, arcát a borbélynak, miközben ő a szeme elé tartott leveleket olvassa, egyszerre többet, közben a társalgásban is részt vesz. Társai, a kiéhezett katonák, viháncoló nőket hajkurásznak

SOUTHAMPTON *(színtén olvas)* Ó, Robert Cecil, a gonosz rokon!

ESSEX Számárorrítás nem hallatszok az égbe.

SOUTHAMPTON No de Cecilt mégsem lehet számárnak nevezni. Essex Nevezzük akkor öszvérnek, mylord, de annyi bizonyos, hogy rosszakaratúbb állatot keresve sem lehet találni.

BACON És ha a mi tündérr királynőnk az öszvérből hirtelen államtitkárt varázsol?

ESSEX Majd én elfeledtetem ezt a szándékot Böske őfelségével, Bacon barátom. Siessenek, egy szép asszony vár aranytrónon szívrepesve, urak.

SOUTHAMPTON A mi Essexünk, hál' istennek, bátorsága sugaraival szétkergette a felhőket és a ködöt, amivel az irigység el akarta homályosítani páratlan érdemeit. Olyannyira, hogy Cecil, a Róka is kénytelen nyöszörögve meglapulni.

BACON Mert alulról nagyobbat haraphat.

ESSEX *(olvasva)* Ki ez a költő?

„Nemes Peer,
Hazánk szeme fénye és a nagyvilág csodája,
Ki sersistergő villámcsapás gyanánt
Sújtottál le nemrég Spanyolhonra,
Úgyhogy Herkules két oszlopa
Féltében megremegett belé,
Lovagok virága, becsület zöld ága,
Kinek dicső neve betölti Angliát,
Ó, lelj örömet diadalodban.”

(Felnéz) Ki ez a szép szavú toll?

SOUTHAMPTON Itt áll előtted, gróf Essex.

ESSEX *(ránéz, felismeri)* Shakespeare? A cukros szavú Will? De hát ő színdarabíró.

SOUTHAMPTON Ha tudnád, uram, micsoda szonettek, dicsérő versekre képes! Engem is megénekelt, és ezer font lett a jutalma. Hangoztatja, hogy a színház csak pénzkereset neki. Szégyenli színdarabjait, mert elvetélt költőnek tartja magát.

SHAKESPEARE Lordságod engedelmevel.

ESSEX *(hamiskásan)* Engedelmemmel? És ha nem engedem? Egy csinos évjáradék? Mi? Na?

SHAKESPEARE Az idővel is dacoló versek hódolatát tenném nagyságod elé, hogy szerencséje teljes legyen. Ha időmet megfizetné valaki.

ESSEX *(Southamptonhoz, büszkén)* Harry! Siker, hatalom, királynői kegy, dicsőség, népszerűség! Vajon mi hiányzott még? Itt áll korom egyik nagy poétája, és halhatatlanságot ígér Essexnek.

BACON Mondanék én valamit, uram. *(Félrehúzza)*

ESSEX *(Southamptonhoz közben)* Harry! Meséld neki el! Mondd el a derék Shakespeare mesternek, hogyan vezettem Cádiz falára a rohamot. *(Baconhoz)* Hallgatlak. *(Southamptonhoz)* És írasd meg azt is vele, hogyan csókoltam meg a kardom pengéjét, amint harsonák tettek pontot a támadás után! Azt is! Meséld el azt is neki! Meg amit Herkulesre mondtam a tűznél, tudod!

Közben a haját fésülik

(Baconhoz) Na beszélj, legjobb barátom.

BACON A királynő rövidesen megpillantja hazatért hősét.

ESSEX És morogni fog a hadjáratra költött pénzek miatt. Ne érts félre, szeretem, tudod. Ami Erzsébethhez láncol, az több minden köteléknél, ami uralkodó és alattvalója közt valaha is létezett.

BACON A szeretet olyan, hogy röpköd ágról ágra. Megmondjam, mit gondol majd a királynő, amint megpillantja kegyelmed magabiztos mosolyát? Azt: itt van egy férfi, aki nem engedelmességre született. Aki megszedíti bennem a nőt, és ezt ez a férfi nagyon is jól tudja. Ez a férfi, akinek népszerűsége óriási, most egész Anglia ünnepli, mert felégette a spanyol flottát, sőt, fegyveres hívei is vannak. Feshet-e magának ennél veszedelmesebb képet egy királynő, aki méghozzá olyan aggódó természetű, mint őfelsége?

ESSEX Micsoda agyad van neked, Francis Bacon! Kineveztetlek. Koronaügyész leszel! Érted te ezt?

BACON A királynő haragszik rám.

ESSEX Majd megbékítem.

BACON Ellene beszéltem a parlamentben.

ESSEX *(hamiskás)* Hogy magadra vond a figyelmét, mi? Te! De túllőttél a célon, mi? Majd rendbe hozzuk. *(Hátba veri)*

BACON Csak nem sietve. A szerencse olyan, mint a piac. Ha van időd egy kissé várakozni, az árak gyakran csökkennek.

SOUTHAMPTON *(kinéz)* Nem hiszek a szememnek! Vigyázzatok, akinek kedves az élete, urak! Robert! Most figyelj!

CECIL *(bejön)* Örömmel látunk ismét Angliában, Essex, boldogok vagyunk, hogy megleckézetted a spanyolokat, a királynő már türelmetlen, ne várasd annyit, mert megharagszik, azt üzeni.

BACON *(gúnyos)* És téged küldött ide, mint egy levélkézbesítőt, rokon?

Nevetés

ESSEX Ófelsége vidám királynő. „Eriggy, jó Cecil, szólj az én Essexemnek, aztán mosd fel nála a folyosót!” Ezt mondta, mi?

Nevetés

CECIL Nem. Ezt mondta: „Mindjárt megharagszom Essexre, hívd.” „Mint követedet küldesz oda?” – kérdeztem én. „Nem – felelte. – Mint kinevezett államtitkáromat.” Szóval siess, lord Essex. *(El)*

Mindenki hűledezik, Southampton gyorsan kitesseki a vendégeket. Essex és Bacon kettesben maradnak

ESSEX Megölöm.

BACON Kit?

ESSEX Nem is tudom. *(Ránéz)* Koronaügyész leszel. A pártomnak erősödnie kell. Török, szakad kineveztetlek a vénasszonnyal. Ez a hála! Én naggyá teszem Angliát, ő pedig a halálos ellen-

ségemet helyezi fölem.
 BACON Ügyeljen az arckifejezésére, uram. A népszerűség nagyon kényes dolog ám, csínján kell bánni vele. Le kell kicsinyelni, ha a királynő jelen van, titokban viszont ápolandó a tömeg rajongása.
 ESSEX (megérti, a visszatérő Southamptonhoz fordul) Harry! Ez a Shakespeare itt van még?
 SOUTHAMPTON Kint vár. Behívjam?
 ESSEX Küldd el. Ne mesélj tovább a győzelmeimről neki. Írjon csak a színházának, én megleszek halhatatlanság nélkül is.
 BACON Ez az, lordom! Jól van!
 SOUTHAMPTON (megérti) Jól van, barátom. Elküldöm. Írjon egy jó vígjátékot. Szórakozzunk, ne dicsekedjünk. Helyes. (El)
 ESSEX Még ma kineveznek, kedvesem.
 BACON Meg se említse a nevem. Ne pártoljon ezen a kockázatos napon. Ne most, ne ma, ne egyetlen rohammal, mert öfelsége engem gyűlöl meg, s a végén még azt hiszem, kegyelmed rám akarja terelni önmagáról a gyanút.
 ESSEX Ne várokoztassuk Erzsébetet. Nélkülem unatkozik, és akkor hamis tanácsokra hallgat. Holnap látlak, barátom?
 BACON Amikor akarsz, jó uram. Csak ne említsd a nevemet.

3. jelenet

Whitehall

Amikor Cecil bejön, a királynő még táncol a kör közepén, de amint megpillantja az érkezőt, Erzsébet megáll. Erre a jelre a többiek mind táncolni kezdenek. Erzsébet trónjára ül, felhevült, vidám, legyezi magát

CECIL (jelent) Felső! Essex lord rövidesen...
 ERZSÉBET (megpillantva a beövakodó Standent) Államtitkárom és kincstárnokom! Ott látom a jó öreg Standent visszatérni.
 CECIL Mátis hívom, madame. (Odahívja)
 ERZSÉBET (a kezét csokolóhoz) Drága, öreg Standenem! Kijelenthetem, hogy az egész világon nincsen jobb hívem tekegyelmednél.
 STANDEN (zavarban) Kezem gyenge, fejem megzavarodott.
 ERZSÉBET Én pedig nő vagyok, akinek nincsen gyermeke. Hogy van a leánya? Meghalnék, ha nem teszek valamit a sorsa érdekében.
 STANDEN Felsőged csak úgy önti rám kegyeit. A ruha...
 ERZSÉBET Igen?
 STANDEN Én magam dobtam utálattal tűzbe. A lányom pedig útra kész.
 ERZSÉBET Átöltözött? Akkor hívja ide gyorsan, hiszen Essex mindjárt érkezik, és ők látni akarják egymást, tudom.

Standen zavarodottan el

Lord Cecil! Kik voltak ott veled?
 CECIL Southampton és társai, csupa kardot rázó dalia.
 ERZSÉBET Azt sejtettem, hogy nem tintanyalók.
 CECIL Közülük is volt egynéhány. Ez a Shakespeare.
 ERZSÉBET Felteszem, himnuszt akar írni Essexhez az a ravaszdí alak. Pénzzé akarja tenni azt, hogy övé a legnagyobb szökincs az én angol birodalmamban. Tovább.
 CECIL Bacont is ott láttam Essexre tapadva.
 ERZSÉBET Bacon. Hát ez a fickó már sosem török be? Majd én ellátom a baját.

Tilney, aki eddig is a bál fő szervezője volt, most leállítja a zenét és a táncot, mert Essex és Southampton érkezik. Harsonások szólalnak meg, amíg a két férfi végigvonul a sorfal előtt a trónig. Ott letérdelnek, Essex kihúzza kardját, és a királynő lába elé teszi

(Csak Southamptont figyeli, mintha önmagától félve nem pillantana Essexre) Southampton! Száz fontot teszek ötven ellen, hogy most büszke önmagára.
 SOUTHAMPTON Hogy lehetnék az felsőged szépséges szeme láttára?

ERZSÉBET (végre összenéz Essexszel, és kivirul) Robert! Angol szigetünk titáni erejének díszje. Gyere! Gyere ide hozzám.

Essex a trón mellé áll, a másik oldalon a púpos Cecil

(Hangosan az udvarhoz) Kijelenthetjük, hogy az egész világon nincs bátrabb ember Essex grófnál. És megítélésünk szerint más tekintetben sincs nála kiválóbb katona, hiszen mindazt, amit csinált, a legnagyobb rendben és fegyelemben vitte véghez. Dicséretünkön túl, hogy elismerésünket ne csak szavakkal hirdessük, Essex grófnak, az én drága Robertemnek az édes borok behozatalának monopóliumát ajándékozzuk. (Gondolkodik) Négy évre. (Int)

Zene

UDVARNÉP Éljen a királynő! – Isten óvja a királynőt! – Sokáig éljen a királynő!
 ERZSÉBET (Southamptonhoz) Kegyelmed pedig mire vár? Táncoljon, mylord. Elfárasztotta volna néhány spanyol legyilkolása? Táncoljon, mondjuk, Mary Howarddal, megparancsolom.

Tilney intésére a zenekar megszólal, Southampton a táncolók közé indul, lady Mary apjával érkezett, szerényebb ruhában, és Southamptonnal táncolni kezd

(Essexhez bizalmasan, de Cecil füle hallatára) Késtel, Robert, most nem engedlek haza reggelig. Ezt sürgősen juttasd a feleséged tudomására.

ESSEX Egy felsőgednek felesleges tudomást vennie egy feleségről, felsőged.

ERZSÉBET (élesen) Na és Mary Howard?
 ESSEX (kitérőleg) Ha jól látom, Southamptonnal táncol.
 ERZSÉBET De nem abban a megrendelt ruhában, amiből ma éjjel ki akartad hámozni a kívánatos testet, kedves Robert, hogy meglovagold és kiélvezd. És hemperegj vele. Élvezkedj.

ESSEX Felsőged élvezi ezt a kettőnk szerelmi marakodását, nem én.
 ERZSÉBET Mert jár nekem, te aljas férfi: kétszáztizennégy napja nem láttalak.

ESSEX Mivelhogy asszonyom engedelmével, sőt kifejezett parancsára fölégettem a spanyol flottát.

ERZSÉBET (lágyan) Tilalmam ellenére örült tettekkal naponta veszélyeztetted az életedet, pimasz.

ESSEX És naponta elalvás előtt a nyikorgó hajón meg a sziklás földön arról ábrándoztam, hogy amikor győztesen hazamegyek, felsőged szívesebben fog látni, mint azelőtt. Ha pedig ott pusztulok, egy szép halál többet ér ennél a zaklatott életnél. Una bella morire!

ERZSÉBET Én itthon akartalak tartani, és magamban szenvedélyesen szidtalak, mert az életem egyetlen örömét Spanyolországba vitted.

ESSEX (bűnbánó) Joggal szidalmazott, asszonyom.
 ERZSÉBET Na látod. (A beszélgetés egyre forróbb)

ESSEX Igen. Ha most arra gondolok, hogy asszonyom szépségét többre becsültem mindennél a világon...

ERZSÉBET (lágyan) Cáfolom.
 ESSEX ...akkor magam sem tudom megérteni, miként lehetséges, hogy akár csak egyetlen napig távol tudtam maradni felsőgedtől. Madame! Az én szerelmem, amíg ismer érzést a világ, töretlen marad. Hűségem fölött pedig ítélkezzen a Legfőbb Bíró, aki a szívek mélyébe lát, (Rápillant Cecilre) mivel itt a földön én nem tudom megtalálni az igazamat.

Erzsébet felfigyel a keményedő hangra

Szívümből kívánom, hogy felsőged ismerje már fel az én hűségemet, az enyémet, akit el akar taszítani magától, és azoknak az aljasságát, akiket a jövőben is meg akar tartani maga körül. Igen. Édes a királynő mellett lennem. Édes gyötirelem, amikor tudom, hogy ragaszkodásomat megtapossa, míg egy olyan nyomorult alakot, mint ez a Cecil, magasra becsül. Mindenki-

nél, nálam is magasabbra.
 ERZSÉBET (*hamiskás*) Lovagiatlan vagy, Robert.
 ESSEX (*forrón*) Ezt a sértést egyedül a szerelmemtől fogadom el.
 ERZSÉBET Államtikárom testi állapota nem engedi, hogy párbajozzon veled.
 CECIL (*közbeszól*) A kedvéért, madame, még arra is képes leszek.
 ERZSÉBET Ez az egész párbajosdi nem helyénvaló. (*Feláll*) Ezért mindkettőjüket megbüntetem. (*Cecilhez*) Az egyik Robertet azzal, hogy papírjaihoz küldöm, intézze ott az állam ügyeit hajnalig. (*Essexhez*) A másik Robert pedig velem jön, és elszámol a hálószobámban a hadjárat költségeiről. Úgyszintén hajnalig. Vagy akár tovább. (*Feláll, kimegy*)

Essex követi, a táncolók meghajolnak, majd folytatják

4. jelenet

A Globe színházban

Premier a Globe színházban. A nézők háttal állnak, a II. Richárd előadásának végét nézik, némelyek sört isznak, esznek, de a feszült figyelem általános, mivel a király halála mindenkit leköt. A szín Pomfret, a várbörtön; a leláncolt király magányosan áll

RICHARD (*mint II. Richárd zenét hall*) Mi ez a zene? Hé, ütemet! Mily keserű az édes zene, ha nincs benn mérték és ütem! Ilyen az életünk zenéje is.

„Én most itt vájt füllel felhorkanok,
 Amért egy bomlott húr üteme sántít,
 De országom s korom összhangzatában
 A tört ütemre nem figyelt fülem.
 Időm elvertem én, most ő ver engem.
 Most órájává tett meg az idő:
 Eszméim percek, melyek nyögve szegzik
 Szemem külső lapjára számukat,
 Míg ujjam mutatóként vándorol
 Közöttük, könnyeim letörlni.”

A nézők elismerően felmordulnak

„Megőrjít e zene! hallgasson el!
 Bár sok örültet, mondják, észre térit,
 Én azt hiszem, józant is megveszejt.
 S mégis áldott legyen, ki hozta ezt!
 Mert szeretet jele, és az Richárdnak
 Ritka gyöngy e gyüölöködő világban.
 Üdv Felsőgednek.

LOVÁSZ (*jön*)
 RICHARD

Köszönöm, nemes peer.

Vaj' melyikünk lódit nagyobbat ezzel?
 Ki vagy te? S hogy kerülsz ide, hová
 Lélek se jár e bús eben kívül,
 Ki ennem ad, éltetni kínomat?
 Istállóban voltam lovász, uram,
 Király korodban; s York felé haladva,
 Nagy üggyel-bajjal nyertem engedélyt itt,
 Hogy volt uram-királyomhoz benéztek.
 Ó, hogy facsarta szívem, látva, mint
 Táncoltatta koronázás előtt
 Bolingbroke úr a kényes Barbaryt,
 E mént, melyet te oly gyakran megültél,
 E mént, mit oly híven gondoztam én!

LOVÁSZ

RICHARD

Barbaryn ült? S mondd csak, kedves barátom,
 Hogy járt alatta?

LOVÁSZ

RICHARD

Oly büszkén, mintha megvetné a földet.
 Oly büszkén, hogy Bolingbroke üli meg!
 E dög királyi kezemből evett,
 E kéz tette büszkévé, símogatva.
 Mért nem botolt el? Mért fel nem bukott,

Ha már a gögnek bukni kell, nyakát
 Szegve a bitorló, kevély lovagnak?
 Lovam, bocsáss meg! Mért rád haragudjak?
 Te arra vagy teremtve, hogy az ember
 Terhét hordozd; én nem lónak születtem,
 Mégis terhet nyögök, mint a számár,
 Tajtékban, vérben Bolingbroke alatt!”

KEMPE (*mint ör jön egy tál étellel*)

„Láss hozzá, uram, itt az ételed.

RICHARD

Majd ha szokás szerint megízleled.

KEMPE

Ha merném s Exton úr nem tiltja meg

A királytól most hozott rendelettel.

RICHARD

Ördög vigyen Harry Lancasterredel!

Kezdek a poshadt tőrésből kifogyni.

(*Megüti az őrt*)

KEMPE

Segítség!

Shakespeare mint Exton jön Couthberttel mint Szolgával, fegyveresen

RICHARD

Mit? Ily vad hordával jön a halál?

Te gaz, veszted eszköze van kezvedben.

(*Kikapja a bárdot Couthbert kezéből, és megöli őt*)

Művér folyik, zenei effekt szól

Pusztulj te is, még van hely a pokolban.

(*Megöli Kempet is*)

Shakespeare leszúrja

Enyészhetetlen tűz rága a kart,
 Mely így tört rám. Ó, Exton, a király
 Kiontott vére országára száll.
 Fel, lelke, fel, ott fön a te honod,
 Míg testem itt meghalni porba rogy. (*Meghal*)
 Éppoly nagy lélek, mint királyi vér,
 S most vége; tettemért vajon mi ér?
 Mert jaj, az, aki rávitt, a gonosz,
 Azt súgja most, hogy csúnyán meglakolsz.
 A holt királyt az élőhöz viszem:
 A többit ott künn várja sírverem.”

Mind el, zene

5. jelenet

A Globe színház hátsó része

Kintről a II. Richárd utolsó szavai hangzanak, majd tomboló siker. Felhevült színészek futnak be a színpadról, zenészek hangszereikkel egy másik irányból, közös csoportba rendeződnek, majd visszamennek a közönség elé, mert kezdődik a jigg, a zenés, táncos vigadozás. Már behallatszik a zene és a tánc dobogása, amikor Bacon jön a színpad felől, és beleakad Shakespeare-be

BACON Mesterem! Tomboló siker. Harminc telt házat jósolok.

SHAKESPEARE Itt van Tilney a nézők között. (*Gondterhelt*)

BACON Ejha!

SHAKESPEARE (*suttog*) Tilney beszélni akar velem, üzent. Mi újság a palotában, uram? Gyorsan készítsen fel.

BACON (*suttog*) Múlt hétfőn...

SHAKESPEARE Vagyis három napja...

BACON Azt hittem, már tudják. (*Körülnéz*)

SHAKESPEARE Semmit sem tudunk. Mindenki hallgat, és elfordul a színészeinktől. És most Tilney is itt van, ami rossz jel. Mi történt hétfőn?

BACON Hétfőn a királynő a Whitehallban megmutatott Essex grófnak egy nyomtatott könyvet, mely a grófra nézve veszedelmes bókot tartalmazott. Veszedekes tört ki közöttük, szitok-

szavak. Lady Mary is hűségét mutatva átkozta Essexet.
 SHAKESPEARE Aki, úgymond, lord Essex kedvese lenne...
 BACON Már nem az, istenemre, már rég nem az.
 SHAKESPEARE Akkor elnézést.
 BACON Viszontag...
 SHAKESPEARE Viszontag?
 BACON Ófelsége lady Maryt, mivelhogy helyénvaló készséggel szerénybe öltözött, hirtelen fordulattal másnap, vagyis kedden udvarhölgyei közé emelte, s most bizalmasa. Fontos ügyekben közbenjárni tud...
 SHAKESPEARE Mennyiért, uram? Aranyban kérdem.
 BACON Százért. Még fontosabbakban kétszázért. Azt mondják, ebből őfelsége is részesedik.
 SHAKESPEARE Köszönjük a részvényesek nevében, uram, a fontos információt.
 BACON Továbbá, és ez újabb fordulat... *(Elhallgat, mert Ben Jonson siet oda)*
 BEN Will! *(Baconhoz)* Tiszteletre méltó uram! Will! Lord Cecil is itt van. Tudod, miért?
 SHAKESPEARE Itt most nincs rád szükség, Ben.
 BEN De hát tetszett a mű, Willy, és terjeszteni fogom, mesterem.
 BACON Betiltott szerző társasága kényes témát taglaló előadás idején. Mit nem ért ezen Ben Jonson?
 BEN *(Baconhez)* Akkor gyorsan: azt mondják, lord Cecil kegyelmevel kíván, hogy úgy mondjam, összeakadni itt.
 BACON Eszerint nyilvánosan.
 SHAKESPEARE Távolabbra tőlem, Ben! Távolabbra! Ne én lódtisalak innen el.
 BEN Amint kívánod, Will. Hidd el, jóakaród vagyok. *(El)*
 SHAKESPEARE Tehát az újabb fordulat? Szerdán, ugye, tegnap?
 BACON Szerdán a királynő lady Mary jelenlétében megmutatott Essex grófnak egy lázító könyvet.
 SHAKESPEARE Csak nem?
 BACON Ófelségétől kijövet Essex elkeseredettnek és sápadtnak látszott. Azóta otthon fekszik, és még engem sem fogad. Állítólag beteg. A püpos Cecil most ragyog.
 SHAKESPEARE Milyen könyvről van szó?
 BACON Csak annyit tudni, hogy az angol trónutódlást érinti.
 SHAKESPEARE *(készségesen)* Erre másnap mi bemutatjuk a *II. Richárdot*, amiben a királyt megfosztják trónjától.
 BACON Azt hittem, szándékosan lovagolja meg a politikai helyzetet, mesterem, mint Essex rajongója.
 SHAKESPEARE Isten óvjon attól.
 BACON Hát a jelenlegi helyzetben, kedves Shakespeare, jobban tesszük, ha nem mutatkozunk együtt.
 SHAKESPEARE Egyetérték. *(Gyorsan elmegy, csatlakozik bejövő, sikertől élénk három társához)*
 KEMPE *(bohóckülsejű törpe)* Hódolatom, Will! Ugyanakkor ismételt felháborodásom, hogy ebben a pompás darabodban nincsen számomra bohócszerep.
 SHAKESPEARE Majd legközelebb kapsz egy udvari bolondot.
 KEMPE Bohóc kell a népek, nem bolond.
 SHAKESPEARE Egyet kell értenünk a változó idővel, és most bolond kell. A bohócok divatja lejárt.
 RICHARD *(királyjelmezben)* Milyen Richárd voltam?
 SHAKESPEARE Második. Megint dobáltad a karjaidat.
 RICHARD *(megöleli)* Zokogtak, Will! Még a férfiak is, mint a szopós malacok, drága cimborám. *(Idéz)*
 „Tudjátok csak meg, a Mindenható Járványok hadát küldi fellegek közt Segítségemre, s meg se szült, nem is Fogant fiatokon torolja meg, Hogy szolgálkezet emeltek fejemre, S megtépázzátok aranykoronámat.”

Bacon a távolból tapsol, Richard meghajol felé

Üdv Francis Baconnak! *(Társaihoz)* Ez a nagy híró jogász is élvezett engem nagyon. Hangosan beleszisszent a trónfosztás-jelenetnél a dermedt csöndbe.

COUTHBERT Azt mondják, ő lesz a korona ügyésze.
 KEMPE Láttam kocsiában a héten. Két romlott suhanc ágyékát tapogatta. Mindenre, ami szent, Francis Bacon nem nőkre költi a pénzt.
 RICHARD Tegyük meg mindent, hogy ez a befolyásos férfi színházunk pártolója legyen. *(Elakad, mert a többiek mereven néznek rá)*
 COUTHBERT Nos, adott a feladat, fivérem, Richard.
 SHAKESPEARE A Globe elvárja tőled, hogy ideláncold e befolyásos férfi érzelmeit.
 RICHARD Úgy értitek...
 KEMPE Te vagy közülünk a legmutatósbab, Richard. Itt most a színház négy fő részvényese tárgyal egymással.
 RICHARD Idevonzom a nőket. Nem elég az a Globe-nak?
 COUTHBERT A nagy színész el tudja búvólni mindkét nemet.
 RICHARD Bacon is íróember. Will az ő ragyogó elméjével alkalmasabb lenne vele társalogni.
 SHAKESPEARE Majd megírom neked a szöveget, te csak a lúdat áldozd fel. Nem kopik az el, jó Richardom.
 KEMPE Will! Feléd viszont más nemű lúközeledik, úgy vigyázz, barátom.

Nan jön

RICHARD Édes csirke, elfogyasztanám.
 SHAKESPEARE Szívességet tennél azzal nekem, szavamra.

A többi részvényes félrehúzódik, emberek híreket hoznak hozzájuk

NAN Tilalma ellenére. Tudom, tilalma ellenére vagyok itt.
 SHAKESPEARE Tudom, kedves vagyok neked, de most sietek.
 NAN A férfi nyelve csupa csalfaság.
 SHAKESPEARE Pedig sietek, Nan.
 NAN Én is, hát egyenesen kimondom...
 SHAKESPEARE Szeretsz. Én pedig nem tudlak, és már ki is koptam az udvarlói tudományomból. Csapjunk egymás tenyerébe, és kész a vásár.
 NAN Még csak jól sem esik, ha kimondom?
 SHAKESPEARE Hogy szeretsz? Hallottam és mondtam is eleget, és vége nem lesz, hiába tudom, mi a vége. Sietek.
 NAN Ha bántja az életkora...
 SHAKESPEARE Azzal elégedve vagyok. Kevésbé a szóval, hogy szerettek. *(Társaihoz megy)*
 COUTHBERT *(valaki a fülébe súgta a hírt)* Tilney üzeni, hogy vár minket a színészek páholyában.
 RICHARD *(büszkén)* Tilney is látott?
 KEMPE Ha Tilney betiltja a *II. Richárdot*, tönkremegyünk.
 COUTHBERT Legalább negyven telt ház a tét, úgy viselkedjétek, részvényes urak.

Kimennek. Cecil jön, Bacon meghajlással üdvözlí, rátapad

BACON Jóságos unokafivérem! Jóságos uram! Nem valami különösebb alkalom kapcsán... Meghallgatna? Be kell vallanom, hogy mennyire sok mindent köszönhetek kegyelmednek, és mennyi jótéteménnyel kapcsolt magához.
 CECIL *(megtorpan)* Jótétemény? Halálos ellenségem bizalmasa vagy, Francis, ártani szoktam neked akaratom szerint.
 BACON Azt kérdelem gyakorta magamtól, uram, mi bizonyítja a gondolkodás létjogosultságát. S a válasz mindannyiszor az, hogy a gyakorlati haszon és a dicséretes elköteleződés.
 CECIL Maradjunk az utóbbinál, az előbbi ebből ered.
 BACON Nos, ami az elköteleződést illeti, én régóta gazdámnak tekintem az államtitkár urat.
 CECIL Ez mindenesetre új megvilágításba helyezi a dolgokat. És Essexszel mi van? Nyíltan szakítasz vele?
 BACON Rájöttem arra, hogy eredeti szándékom ellenére túl mélyen engedtem belevonni magam Essex gróf könnyelmű és lármás környezetébe. És én gyűlölöm a kudarcot, mylord.
 CECIL Eszerint óvatosan csatlakozni akarsz hozzám, Francis.
 BACON Oly óvatossággal, amely utat hagy a két párt között.

CECIL Szövetkezel akkor is, ha közlöm veled az újabb fejleményt, miszerint az öfelsége és Essex közötti rövid veszekedést ma délután boldogító kibékülés követte, és azóta is edes és kedvesen beszélgetnek? Hovatovább szerelmes gavotte-ot táncoltak a francia és a spanyol követ szeme láttára? Isten görbe vonalakkal ír egyenest. Még nem jelent meg a döntő érdek. Essex ismét kegyben áll.

BACON Az én visszatartó tanácsaim nélkül Essexnek csupa izága és forrófejű szövetségese marad, a szakadékbba vivő lármás javaslatok.

CECIL Ha elintézem neked a koronaügyszeri kinevezést, nyíltan is a pártomra állsz?

BACON Azzal egyben a vér szavára hallgatók, nyájias rokon, hiszen edes unokatestvérek volnánk. Nem?

CECIL Helyes. Menjünk el együtt a színházból. Lássák, hogy nyájias beszélgetésben együtt vagyunk.

Egymásba karolnak

BACON Egyetlen napon két kibékülés. Ezt majd megjegyzi sokan. És hogyan tetszett az előadás, uram?

CECIL Én Shakespeare-nek inkább a vígjátékait kedvelem.

BACON És mi az álláspontod a mai előadás politikai jelentéséről abban az ingtag egyensúlyban, ami az állam nevet viseli?

CECIL A mi királynőnk Anglia történetének legnagyobb színésze. Csak az ő előadására figyelek. Az én munkatársam a csönd. A színház csak hadonászik, harsog. A színház legyen Tilney gondja, nem az enyém.

BACON Akkor mért jöttél ma a Globe-ba, rokon?

CECIL Hogy jelenlétemmel a palotában ne zavarjam a királynő sokadik kibékülését Essexszel.

Kimennek

6. jelenet

TILNEY (*előrejön, mögötte a Globe négy fő részvényese*) Három évtizede tartom szem előtt a királynő bonyolult érdekeit. Shakespeare még falusi tacsó volt, amikor én, Edmund Tilney már engedélyeztem vagy betiltottam London összes színműveit.

SHAKESPEARE (*megértő*) És egyre több színház lett azóta.

COUTHBERT (*együttérzően*) A vigasságok főmesterének teendői mind bokrosabbak.

RICHARD (*gyanakszik*) Mire megy ki ez a játék?

Kempe leinti

TILNEY Shakespeare is egyre hosszabb darabokat ír, a szöveg pedig már oly bonyolult, hogy folyása megfeszített figyelemmel kísérendő.

RICHARD Ez igaz, Will.

KEMPE Papagájmód kell hadarnunk, hogy beférjünk a két órába.

RICHARD Attól még érthetőek maradtunk. Nem?

KEMPE De az életben senki sem vágat a szavakkal úgy, ahogy mi. SHAKESPEARE Mi köze az életnek a színházhoz? Állítom, hogy semmi, jó uram. A színház merő költészet.

COUTHBERT Aki az életet akarja, menjen Ben Jonsonékhoz, ne a Globe-ba. A Globe színházat költők bérlik. Ugye, Will?

SHAKESPEARE (*rendre utasítja őket*) A siker a mi ügyünk, a vigasságok főmestere a közrendért felel. Halljuk az ő véleményét. Beszéljünk a II. Richárdról, a ma bemutatott darabról. Amit a vigasságok főmestere két héttel ezelőtt, ugye, elolvasott, és volt kegyes engedélyezni. Vagy tévedek?

TILNEY De a véleményem azóta változott.

A részvényesek döbbenet néznek egymásra

Az álláspontom is.

COUTHBERT (*feszülten*) Mondja ki nyersen, Tilney. Be akarja tiltani? A bemutató után?

TILNEY Az előadást megtekintvén megállapítom: ez a darab nem javítja a nép közhangulatát.

Megdöbbenés

RICHARD Megfeledkezik arról, hogy szép siker volt, uram?

TILNEY Épp ez növeli az én kockázatomat. Én a királynőnek vagyok felelős. Ugyanis van egy kérdéses jelenet, Shakespeare.

RICHARD (*Shakespeare-hez*) Mon dieu, Will! Mit írtál, kedvesem?

SHAKESPEARE Amit te eljátszottál, Richard.

COUTHBERT Melyik az a jelenet, uram?

TILNEY (*Shakespeare-t figyelve*) Kérdezzék Will mestert. Tudja ő azt jól.

SHAKESPEARE Mindenre, ami kedves nekem, esküszöm, uram, nem tudom.

TILNEY Saját művében ennyire tájékozatlan volna?

SHAKESPEARE Az írás olykor elvakít. Nagyuram éleslátása nélkül én... (*Gondolkozik*) Felteszem, a király...

TILNEY Igen, a király.

RICHARD De melyik az a jelenet, a nyavalyába már?!?

SHAKESPEARE (*Tilneyre figyel*) Amelyikben II. Richárd király...?

TILNEY Óvakodik kimondani? Ez esetben megteszem én.

SHAKESPEARE Lekötelezne, uram.

TILNEY William Shakespeare! Felelősségemnél fogva kénytelen vagyok kijelenteni: ma a közönség döbbenetesen vette tudomásul velem együtt, hogy a színpadon egy király koronájáról lemond. Lemond.

COUTHBERT De II. Richárdot valóban lemondatták. Mi az életet utánozzuk. És hozzá némi költészet.

TILNEY Vagyis a Globe színházban trónfosztás történt. Trónfosztás! Milyen hatással lehet ez a közhangulatra? Nyugtalanító. (*Lezárja a vitát*) Vegyék a véleményemet öfelsége véleményének.

KEMPE A királynő is olvasta?

TILNEY Szerencsére nem. De ő most oly... oly változékony.

Valamennyiünknek érdeke, hogy elsimítsuk az ügyet.

COUTHBERT (*dönt*) A trónfosztás holnapról kimarad.

RICHARD Éppen az? Sirok benne.

TILNEY Mint említettem, egyre több és fárasztóbb a munkám. Hét shilling.

COUTHBERT Mi?

TILNEY Ezentúl hét shilling jár a vigasságok főmesterének minden egyes darab engedélyezéséért.

KEMPE De hát ezt épp most tiltja be.

TILNEY És ha nem engedélyezem a darabot, akkor is hét shilling jár nekem, mert Anglia mindegyik színdarabját én, Edmund Tilney böngészem át három évtized óta, és kegyelmednek is, Shakespeare mester, többtucatnyi vígjátékát, drámáját vakultam végig, azonfelül megannyi udvari ünnepség, táncjáték, koronázási évforduló és ki tudja, még mi a fene az én felelősségem. Fáradt vagyok. Hét shilling.

Richard pénzt számol

SHAKESPEARE Még ne fizess, Richard! (*Tilneyhez*) Vegyük úgy, hogy a vigasságok főmestere holnap kiküldi a betiltó végzést?

COUTHBERT (*békíti*) És mi holnapig felújítjuk az *Ahogy tetsziket*.

SHAKESPEARE Vegyük úgy, hogy a vigasságok főmestere oly bizonytalannak ítéli Anglia jelenlegi helyzetét, hogy a II. Richárddal végtelenen felizgatnánk a közvéleményt?

TILNEY Nem ezt mondtam.

SHAKESPEARE Esetleg a vigasságok főmestere, aki udvari körökben tájékozott, egy készülő meghasonlást vett észre a szigetünk politikáját irányító bölcs férfiak és NŐK sorában?

TILNEY Az államügyek rendje zavartalan. Híreim szerint öfelsége kibékült Essex gróffal, a Whitehallban teljes az egyetértés, lord Cecil mosolyog.

SHAKESPEARE Akkor mi ez a hirtelen szigor? Mégiscsak rohad az államgépben valami?

TILNEY Tanúim a részvényes urak, hogy ez egy józan mérlegelés rosszindulatú kiforgatása.

A részvényesek észbe kapnak. Rátámadnak Tilneyre

COUTHBERT Ez csak egy kérdés volt a vigasságok főmesteréhez.

KEMPE Csak egy kérdés. Hét shillingért.

RICHARD Cserébe egy tönkrement színházért.

SHAKESPEARE Itt állunk tanácstalan, uram.

COUTHBERT Mit mondjunk a minket kérdezőknek? Nem mehet a *II. Richárd*, mert feszült a helyzet?

SHAKESPEARE Esetleg a külpolitikai helyzet?

COUTHBERT Csakugyan. Lehet kombinálni.

KEMPE Milyen külső veszély fenyegeti Angliát?

RICHARD Most, hogy a második spanyol armadát pusztítottuk el, hála Essexnek.

KEMPE Királynőnk pedig még sosem állt ilyen tiszteletben az egész világ előtt.

COUTHBERT Az udvarban pedig két letisztult párt vetélkedik, melyek egyensúlyát őfelsége fölényesen biztosítja. Vagy nem?

RICHARD (*gúnyosan*) Á! Őfelsége szeszélyes. Inगतag a helyzet. Ezt a vigasságok főmesterétől tudom.

TILNEY (*mosolyog*) Kimondtam a szót: „betiltom”? (*Dönt*) Engedélyezem a *II. Richárdot*.

SHAKESPEARE Tekintettel a közrend szilárdságára.

COUTHBERT És a trónfosztási jelenet is marad.

RICHARD Óriási vagyok benne.

KEMPE Bűn lett volna elvenni tőled. Bűn.

TILNEY De az udvarban tilos a *II. Richárdot* eljátszani. Ott valamelyik vigjáték legyen. És nyomtatásban a kérdéses darab meg nem jelenhetik. A végzést kiküldöm holnap. (*Átveszi a pénzt*) Most én kérdezek, Will mester.

SHAKESPEARE Szolgálatára, uram.

TILNEY Miért nem jelenteti meg nyomtatásban a darabjait, ahogyan Londonban a többi író teszi?

SHAKESPEARE Úgy vélem, nem tartoznak az utókorra.

TILNEY A versei bezzeg nyakra-főre megjelennek.

SHAKESPEARE Azok túlélhetnek engem. Megengedem.

TILNEY Tehát a színház csak pénzkereset.

SHAKESPEARE Házat akarok vidéken venni. És köszönet, hogy holnap lesz *II. Richárd*, uram. A második előadás teljes bevétele a szerzőé ugyanis. Ugye, Couthbert?

COUTHBERT Minden szerződésnek van egy aljas pontja, Will.

7. jelenet

A Titkos Tanács ülése

Erzsébet magas trónszékén, az asztalfőn ül. Jelen vannak még: Essex, Cecil, William Knollys és George Carew. Szemlátomást nagy a hőség, aki teheti, legyezi magát. Szenvedélyes, feszült a hangulat. Döntéskép-telenség Erzsébet miatt

ERZSÉBET (*ideges, zavarja a saját bizonytalansága*) A francia király!

A francia király tetű! Vértbajos Antikrisztus, szaros áruló! Cecil!

Nem megmondtam, hogy kioldhatják a gallérjukat?!

CECIL Jól tűröm a hőséget, madame.

ERZSÉBET A rohadt életbe! Engedélyt adtam!

CECIL De az illendőség nekem akkor sem engedi. Hogy királynőm jelenlétében...

ERZSÉBET (*dühében fölrántja a szoknyáját*) A nyavalya törje ki, mikor én is szellőzködöm.

Essex gyorsan odahajol, és letépi Ceciltől a gallért, lezárva a vitát

A francia király szakított szövetségeseivel. A francia király különbékét kötött Spanyolországgal. Ennekem, aki a koronájához segítettem őt, minden okom meglehet rá, hogy egy sza-

ros szemétdombnak, a hálátlanság Antikrisztusának nevezem a francia királyt, aki azzal a spanyol Fülöppel paktál, aki tizenöt ízben próbált meggyilkoltatni engem. Most már Essex is mondjon valamit!

ESSEX Úgy vélem, a helyzet sokkal komolyabb, semhogy néhány szitkozódással napirendre lehetne térni fölötte.

CECIL Lefogadom, a spanyolokkal nem elég neki, Essex a franciákkal is háborút akar.

ERZSÉBET Lefogadom, hogy nem.

ESSEX Felséged elveszít egy fogadást, viszont mérhetetlen előnyöket nyer, ha megengedi, hogy rátámadjak a franciákra.

ERZSÉBET Mert az neked semmibe se kerül.

CECIL A béke viszont ingyenes lenne, ha követnénk a franciák példáját.

ESSEX Legyünk árulók mi is?

CECIL Fülöp szívesen békülne Angliával is, ha elfogadható feltételeket ajánlanánk neki.

ERZSÉBET Mi tegyünk ajánlatot neki?

CECIL Mi szabjunk feltételeket neki.

ESSEX És Németalföld? Áruljuk el protestáns szövetségeseinket? Szolgáltassuk ki őket a spanyoloknak?

CECIL Németalföldet is bele lehet vonni az általános béketárgyalásokba.

ESSEX Máris az általános béketárgyalásoknál tart!

CECIL Írország, Írország és ezredszer is Írország!

ESSEX Szeretett királynőm!

CECIL (*közbeszól*) Írország, Írország.

ESSEX (*Erzsébethez*) Emlékeztetem, hogy Németalföld...

CECIL Írország.

ESSEX (*próbálja nem zavartatni magát*) Németalföld tetemes pénzt ígér, ha folytatjuk a spanyol háborút.

ERZSÉBET (*kezd neki megtetszeni*) És annak a pénznek az értéke megsokszorozódik a mi erélyesebb politikánk világhírében. Azt mondod, Robert?

CECIL Írország, Írország.

ESSEX (*üti a vasat*) Egyetlen vad támadás, egyetlen hatalmas, végső erőfeszítés végleg térdre kényszerítene Spanyolországot most.

CAREW (*ő Cecil szövetségese*) És Írország?

ESSEX (*a királynőre összpontosít*) Az elszalasztott lehetőségek országa leszünk, ha nem használjuk ki előnyeinket. Tüstént meg kell támadni Nyugat-Indiát. Fülöp beleőrülne.

ERZSÉBET Mi pedig belerokkannánk. Anyagilag.

ESSEX Csodálom felségedet, hogy...

CECIL (*közbeveg*) Az ír lázadás kiszívja Anglia életerejét. Békét kell kötni a spanyolokkal, akkor az ír lázadók nem kapnak többé pénzt és fegyvert Fülöptől.

CAREW És a felszabadult angol erő végre leigázhatja az ír szigetet, felség. Írország az ütőkártya!

ERZSÉBET Talán.

ESSEX Megint egy vacak kis expedíció egy világhatalom részéről.

CECIL Úgy, úgy! Mialatt káprázatokat kergető, vérszomjas boldokokat hallgatunk, az ír lázadók a legfontosabb erődünket veszik be éppen, és még a fél éve halott ír alkirály utódját sem tudjuk megnevezni, mivel Essex lord aláaknáz minden erre irányuló határozatot.

ERZSÉBET Meg kell védenem Essexet. Én voltam az, aki az ír kérdésen túl sokáig töprengtettem. De most elhatározásra jutottam.

Mindenki felugrik

Arra az elhatározásra jutottam, hogy legyen az új alkirály az ír lázadás leverésére a legalkalmasabb ember: sir William Knollys.

Nagy hangzavar

ESSEX Felséged egy róka ravaszágának áldozata.

KNOLLYS Hódolattal fogadom a parancsát, felség.

ESSEX (*ráförmed*) Minek hálálkods, ostoba?!
KNOLLYS Hódolattal fogadom felséged parancsát, de kérem, fontolja meg a döntést.

CECIL Királynőmet bölcsessége vezette erre a döntésre.
ESSEX (*Cecilhez*) Tudjuk, ki hálózta be a királynőt, de vigyázzon a szemfényvesztő, mert az ingadozó határozat visszacsaphat arra, aki sugalmazta.

CECIL Élete felét sem éli meg, aki vére szomjazik.
ESSEX Halálos fenyegetés a tanácsban! Hallották?! Halálos fenyegetés az uralkodó színe előtt! Halálos fenyegetés a tanácsban!
CECIL Essex lord a pártja meggyöngülésétől rettegve ellenzi sir Knollys Írországba küldését.

KNOLLYS Felség! Én inkább tudós vagyok, nem hadvezér. Írország leigázására kettőt is találhat nálam alkalmasabbat a Titkos Tanácsban. Egyikük: sir George Carew.

ESSEX Lord Cecil! Uram! Magam is indítványozom, hogy a megbízást sir George Carew kapja!

CECIL Hogy az ő távozása engem gyöngítsen. Íme, felség, nem a rátermettség, hanem a pártállás dönt Essexéknél.

ESSEX Felség! Ismét indítványozom: sir George Carew legyen Írország alkirálya.

CAREW Felség! Tekintettel megrendült egészségi állapotomra, Essex és Knollys megtisztelő javaslatának elvetését tanácsolom.

ERZSÉBET Döntöttem. Essex beszélhet, amit akar, Knollys fog Írországba menni, és ezzel lezártam ezt az ügyet. Ami pedig a spanyol békét illeti... (*Elakad, mivel látja, hogy Essex tiszteletlen kézlegyintéssel és kihívó pillantással hátrat fordít neki*)

ERZSÉBET (*odaugrik Essexhez, pofon vágja*) Menj a pokolba!
ESSEX (*kardjához kap*) Te pedig menj a... Ez olyan sértés, amit nem tűrök el! Még apád kezétől sem túrtam volna el!

Cecil odarohan Essexhez, és hátralöki. Erzsébet mozdulatlan. Ijesztő csend, majd Essex kirohan. Mindenki a királynőt nézi. Ő visszaül a trónjára

ERZSÉBET (*szünet után*) Beszélhet, Cecil.

CECIL Az ír kérdéstről, felség?

ERZSÉBET (*túnódve*) Mi másról, kedves uram? Más kérdés itt nincs már.

CECIL Ha királynőm azt parancsolja, folytassuk a vitát, de kérem, előbb távolítsa el a Titkos Tanácsból sir Knollyst.

ERZSÉBET Sir Knollys! Mint a felségsértő Essex gróf szövetségese kegyelmed nem tagja többé a Titkos Tanácsnak.

KNOLLYS Felség! (*El*)

ERZSÉBET Carew!

CAREW Felség?

ERZSÉBET (*elmosolyodik*) Azt mondta, két alkalmas embert lát az ír lázadás leverésére.

CAREW Igen, felség. Knollyst...

ERZSÉBET Ki a másik?

CAREW (*összenéz Cecil*) Már őt sem tartom alkalmasnak.

ERZSÉBET Essexet?

Carew válaszolni akar, de Cecil elhallgattatja, lesik a királynőt

Márpedig Essex mind alkalmasabbnak tűnik arra, hogy Írországba menjen, és ott leverje a lázadást. Erélyes ember. Ugye, Cecil?

CECIL Nem ismerem királynőm magasabb szempontjait, de megkockáztatom: Essex gróf rendet tudna teremteni ott. Viszont ahhoz előbb meg kéne követnie felségedet. Egy szóval se mondom, hogy hívassa. Ha megparancsolja, madame, én elérem nála, hogy térden jöjjön ide.

ERZSÉBET Hogyan?

CECIL Előszerezettel követi Bacon tanácsait. És javaslatomra Bacon azt tanácsolja majd: a gróf hazáját szolgálni csak mint öfelsége alázatos szolgálja tudja.

ERZSÉBET Máris hiányzik nekem ez a gazfickó Essex. (*Elindul kifelé*)

CECIL Adjunk neki néhány hetet. Hadd eméssze magát, aztán úgylis jobb belátásra tér. (*Meghajol*)

Carew is meghajol

(*Carew-hoz, miután a királynő kiment*) Ezt a királynő sosem fogja Essexnek megbocsátani.

CAREW Nekem nem úgy tűnik.

CECIL Égnek hála, megjelent végre a döntő érdek.

8. jelenet

Park Nonesuchban

A bokrok közt Bacon és Cecil jön

BACON Arra játszol, uram, hogy Essex Írországból vesztesként menekül majd haza?

CECIL Esetleg győzni fog.

BACON Akkor árnyéka ráborul egész Angliára. Márpedig ezt a királynő nem nézheti el neki.

CECIL De azt sem, ha vesztít Írországból.

BACON Azt még Erzsébet elnézné neki, ha vesztit.

CECIL De ő, Essex, azt sosem nézné el Erzsébetnek. Itt állj meg, Bacon. Mindjárt jönni fog.

BACON És ha nem szólít meg?

CECIL Meg fog szólítani. Ismerem, az a mesterségem. És nehogy elfelejtsd: ő most rendkívül ingadozó, bármit javasolsz neki, az ellenkezőjét fogja cselekedni. Már jön is. (*Elébe siet a közeledő Erzsébetnek*) Felség! (*Rámutat Baconra*)

ERZSÉBET Á! Bacon! Tudom, hogy okos ember, és fuldoklik az adósságok homokjában. Most esélyt kap egy zsiros állásra, Bacon. Mit hangoztat mostanában a dühöngő Essex?

BACON Kezes báránként bármikor kész visszatérni felséged színe elé.

ERZSÉBET Érdekes. Nekem azt jelentették: Essexnek az a véleménye, hogy az angol udvarban két nagy baj van: a habozás és a szeszély. És mindkettőnek az az oka, hogy asszony ül a trónon.

BACON Ó, Essexet azóta mintha kicserélték volna. Bizonyos jóakarató tanácsok hatására.

ERZSÉBET Mivel magyarázza ezt az ingatag viselkedést?

BACON Essex akkor volna a maga igazi helyén, ha itt volna felséged közelében, kezében fehér hivatali pálcájával, hogy ékesítse felséged udvarát a nép és a külföldi követek szeme előtt. Am ha elégedetlenséget szítunk a lord szívében, ez könnyen kísértéssé válhat, mely engedetlenségre, rakoncátlanságra vezet.

ERZSÉBET (*elmosolyodik*) Nem is rossz ez a szó, Bacon. Rakoncátlanság. Van benne valami gyermeki, illik Roberthez.

BACON Tehát azt hiszem, leghelyesebb volna, ha felséged maga mellett tartaná ezt a ragyogó urat, és itthon ruházna rá tiszteletbeli méltóságokat.

ERZSÉBET Itthon? Magam mellett? Mért hangsúlyozod ezt, uram?

BACON A pompás gróf társaságában visszatérne felséged életének régi szép lendülete.

ERZSÉBET Homályosan beszélsz.

BACON (*közel hajol, a királynő szemébe néz*) Ne engedje felséged messzire menni őt. Ne küldje Írországba alkirálynak.

ERZSÉBET Honnan veszed?

BACON Mint józan gondolkodású megfigyelő.

Erzsébet elindul, Cecil vele tart

ERZSÉBET (*visszanéz a hajlongó Baconre*) Cecil! Ezt a Baconot ki-nevezzük koronaügyésszé. De csak két év múlva, addig maradjon betöltetlen ez az állás, ő pedig legyen szorgalmas és éhes. (*Ránéz Cecilre*) Van ellenvetése?

CECIL Meglepetésemben, úrnőm, nem is tudom, hogyan fejez-

zem ki az egyetértésemet.
ERZSÉBET Habozás nélkül, Cecil.
CECIL Hát nem tudok jobbat, mint ez a Bacon. Manapság, őszintén szólva, több hasznát venni a tevékeny embernek, mint az erényesnek. Nyüzsög, és nagy lett a világ.
ERZSÉBET Nevet mondj példának.
CECIL Mire, madame?
ERZSÉBET Mondj egy erényes embert, akiből kevés a haszon.
CECIL Hogy ez a parancs mennyire kapóra jött! Tudtommal eből a példányból épp itt lapul valahol egy, és csak engedélyre vár.
ERZSÉBET Hadd lássuk.

Cecil int Baconnak, aki elővezeti Essexet, a két unokatestvér kimegy, Essex letérdel

Felállhatsz, Robert. Ez nem áll jól neked.
ESSEX Tudom. De engedd meg, hogy így maradjak.
ERZSÉBET Egy eldugott helyen, hogy senki se lássa a bocsánatkérésedet. Így könnyű.
ESSEX Gondoltam, édes hölgy, neked is könnyebb lesz titokban megállapodni velem. Végére járni az ügyeinknek.
ERZSÉBET Üzletet akarsz kötni? Akkor minek térdepelsz?
ESSEX A szépségednek.
ERZSÉBET Még csak nem is bocsánatért.
ESSEX Nem bírtam tovább, látni akartam a te mennyei arcodat.
ERZSÉBET Kitérsz. Megint kitérsz a megalázkodás elől, amikor tudod, hogy az kell nekem. Ízig-vérig királynő vagyok, te pedig senki és semmi.
ESSEX *(fékezi magát)* Az vagyok. Igen.
ERZSÉBET *(elégedett)* Na!
ESSEX Szépséged előtt.
ERZSÉBET *(dühöng)* Hagyd már azt a rohadék szépségemet, a parancsaimat kövesd! Taknyos kölyök!
ESSEX Próbára teszel, visszabeszélek-e, mi?
ERZSÉBET Tedd azt is hozzá, hogy „te ringyó”!
ESSEX Visszaélsz azzal, hogy nem tudok hazudni.
ERZSÉBET Meg kell próbálnod. Hazudj nekem alázatot, na! Senki sem látja. Kezdd el, később már menni fog, akár a hugyozás.
ESSEX Bosszút állsz azon, aki szeret?
ERZSÉBET Áttérsz a lassúbb módszerekre? Megsértettél a tanácsban.
ESSEX Te is.
ERZSÉBET Ez az egyetlen, ami tetszik rajtad, és ugyanezért nem is akarlak többet látni.
ESSEX Hadd mondjam tovább. Hogy épp ez bizonyítja, hihetsz nekem akkor is, amikor azt mondom, szép vagy, felség, gyönyörű vagy, és én szerelmes vagyok beléd. Látni akarlak, a szemed megfertőzött engem, nyomorult lettem. Mért nem hagyd meg nekem a maradék személyemet?
ERZSÉBET Most már állj fel!

Essex feláll

Hajolj meg előttem, és menj el. Szó nélkül.

Essex engedelmeskedik

(Utánaszól) Írországba mész.

Essex mondana valamit

Semmit se mondhatsz!

Essex megy

Megmutathatod, milyen vezér vagy.

Essex visszafordul

Nem megmondtam, hogy egy szót se? Te leszel az ír alkirály. Készülj az útra.

Essex megy

Bolond Robert. *(Ő is kimegy)*

9. jelenet

Shakespeare lakása

Shakespeare a színpad elején állva egy írópultnál ír. Nan jön be, közben öltözik, hogy elmenjen az együtt töltött éjszaka után

NAN Mostanra kérte anyám, hogy felkeressem, és megtudjam, miféle fontos ügyben volna szüksége rám.
SHAKESPEARE *(ír)* Férjhez akar adni, biztosítlak.
NAN Miből gondolod?
SHAKESPEARE Forró szájjal lihegted el éjszaka, még hozzá amikor aludni akartam.
NAN Hát nem aludtál?
SHAKESPEARE Rómában jártam gondolatban, egy cézári futóverseny volt az álomom, amikor egyszer csak hallom, hogy a hálótársam, egy lány, akinek a gondolatai mindig a cselekedetei előtt járnak, sugdos a sötétségben: akarod-e, William, hogy veled maradjak mindig? Na, mondom, egyfelől én házas vagyok, nem pedig bolond, lányaimat készülök kiházasítani, ami elég gond, hogy ne növeljem számukat eggyel, másfelől...
NAN Nem bírok meglenni nélküled. Akarsz engem?
SHAKESPEARE Akarlak, és még húsز ilyet. Pedig már elegendem van a jóból.
NAN Megkaphatsz bármikor. Ne engedd, hogy férjhez adjanak.
SHAKESPEARE Zárd rá egy nő eszére az ajtót, és kiszökik az ablakon; csukd rá az ablakot, és kiszökik a kulcslyukon; dugd be a kulcslyukat, és kirepül a kéményen. Mégis kiszámítottalak. Megmondd, hogyan? Engedtem, hasson a mérge, rövid időre beléd szerettem.
NAN Ez lehetetlen.
SHAKESPEARE Az életemre, hogy lehetséges, ahogyan a gondolatnak szárnya van, amit egyszer csak becsuk.
NAN És lezuhan?
SHAKESPEARE Ész, hova mész? Hajnalban, amíg te aludtál, én beléd szerettem. Felrepültem, és szerettelek, ahogyan szalad az április a végével nem törődve, és régi érzésekkel találkoztam, mint sírból jött vidám kísértetek. Megtetszett a szobám, amit még sosem láttam szerelemben, örömet okozott, amikor bőromre húztam az ingem, és hajnalban a ház előtt az emberek, a lovak és a kutyák egymásra hasonlítottak, ugyanis terád hasonlított mindegyik, és a fenti ég is a te arcod volt. Úgyhogy a dolog megtörtént megint. És így, a szerelem működését megint megtapasztalva tértem vissza a házba, és most azt mondom neked, Nan, hallgass az anyádra, mert okos asszony, én pedig tehozád gőgös vagyok és goromba. És az is maradok.
NAN Nem vagy az.
SHAKESPEARE Reggel van, megoldva minden zavar és titok, a színészek jönnek, munka lesz. Bezár a játszám, magába zár.
NAN Sietek. *(El)*
SHAKESPEARE Én is. A *Julius Caesar* fele kész. *(Papirokat, szerepeket oszt szét, a Julius Caesar felkész szövegét Richard Burbage-nek és négy másik színésznek, akik próbálni jöttek ide. 1. Színészhez) Casca, (2. Színészhez, egy nőimitátorhoz) Calpurnia, (3. Színészhez) Antonius, (4. Színészhez) Brutus. (Richardhoz) És természetesen, de nem természeted szerint: Caesar.*
RICHARD *(mohón átveszi a szerepet, hősi pózba áll vele, majd késve megbántódik)* Nem természetem szerint?
SHAKESPEARE Tréfáltam, Richard.
RICHARD Akkor jó. *(Hősi póz, szerepbe néz, majd ismét Shakespeare-re)* Hogy nem vagyok természetes? Arra céloztál?
SHAKESPEARE Természetesen.
RICHARD Nos, akkor figyelj! *(Hősi póz, megszólalna)*
SHAKESPEARE *(közbevág)* A Jós pedig én leszek.
RICHARD *(hősi póz, kezdi a jelenetet)* „Calpurnia!”
SHAKESPEARE Csendesesen, hej! Előbb zene, bejöttök.

A többiek csoportba verődnek, s a jelen lévő egyetlen zenész, egy hegedűs zenélni kezd

Versenyre készülten jönnek díszmenetben. Futóverseny lesz, melyen Antonius indul, Calpurnia meddő...

SZÍNÉSZ Jó, meddő vagyok... És még mi?

SHAKESPEARE Ráadásul Caesar felesége vagy.

RICHARD (2. Színészhez) Támaszkodj a karomra.

SHAKESPEARE Díszmenet van. Ne érjetelek egymáshoz. És első szavaddal hívod Calpurniát. Távol vagytok egymástól.

Zene, előjönnek a sarokból, középen megállnak

RICHARD „Calpurnia!

1. SZÍNÉSZ Csendesesen, hejh! Caesar szól.”

SHAKESPEARE A zene elhallgat!

RICHARD „Calpurnia!

2. SZÍNÉSZ Itt vagyok, uram.

RICHARD Antoniusnak álld egészen útját,

Ha majd pályát futand.

(3. Színészhez) Antonius!

3. SZÍNÉSZ Caesar, uram?

RICHARD (átkarolja a vállát)

Megemlékezzél versened között

Calpurniát illetni. Őseink

Mondásaként a magtalan, ha ily

Szent pálya közben érintik, lerázza

A meddőségnek átkát.”

(Felnéz Shakespeare-re elismerően) Ügyes, Will.

SZÍNÉSZ

„Nem felejttem.

Ha Caesar mondja: tedd, az téve van.

RICHARD Kezdjétek. S minden rend szerint legyen.”

SHAKESPEARE Zene! (Zene indul) „Caesar!

RICHARD Hah! ki szólít?”

1. SZÍNÉSZ Csendet körül! Hallgasson el ki-ki.”

SHAKESPEARE Zene elhallgat!

RICHARD Óriási. (Szerepre vált)

„Ki az, ki hozzám szól a sokaságból?

Egy hang visitja Caesart, a zenén is

Túl hatva. Szólj, Caesar kész hallani.”

SHAKESPEARE (túlvilágian) „Őrizkedjél március idusától.

RICHARD Mi ember ez?”

(Vált) Ezt kérdem én is. Itt nehéz lesz nekem nevetés nélkül, ha rád pillantok, Will.

SHAKESPEARE Az esetben bevételed az enyém lesz, uram.

RICHARD (fenségesen) „Mi ember ez?

4. SZÍNÉSZ Egy jó tanácsolja óvnod magadat, Martius idusától.” (Felnéz) Miért, Willy?

SHAKESPEARE Mert akkor fogják Caesart meggyilkolni.

4. SZÍNÉSZ Kicsoda?

SHAKESPEARE Te. A nevelt fia, Brutus.

4. SZÍNÉSZ Értem. (Másképp játszva) „Egy jó tanácsolja óvnod magadat Martius idusától.

Hadd lássam arcát, hozzátok közelb.

4. SZÍNÉSZ Fickó! Jöjj ki a csoportból, tekints Caesarra.”

RICHARD (rámered Shakespeare-re)

„Mit szólnak nekem most? Mondd még egyszer el.

SHAKESPEARE Őrizkedjél Martius idusától.”

RICHARD (nevetéssel küzdve)

„Ábrándozó, bocsássuk őt. – Eredj.”

(Kitör a nevetése)

SHAKESPEARE (maga is nevet) Zene! Azután mind el.

Fetrengenek a nevetéstől

RICHARD Becsületemre, minden pálmá tiéd, Willy!

Couthbert és Tilney jön

SHAKESPEARE (meglátva őket) Zenét! Parancsolóink jönnek.

COUTHBERT (hóna alatt könyvek) Nem vagyok parancsolód, csak részvényem több, mint a tiéd. Üdv a lordkamarás színészeinek.

SHAKESPEARE Ajjaj! Mi az ott a hónod alatt, Couthbert? Nekem? Most nem fogsz megállítani. Caesart soha.

TILNEY Mi közük most Caesarhoz az angoloknak?

SHAKESPEARE Hogy végre láthatnak egy nagy embert is a színpadon.

COUTHBERT Minek ide most egy római?

SHAKESPEARE (elveszi tőle a könyveket, nézegeti) Mi?! (Megdöbben)

TILNEY London ünnepel. Az évtized legnagyobb katonai vállalkozása van készülöben, az írországi expedíció, melyet maga Essex grófja vezet. Most a nép hazafias darabot igényel.

SHAKESPEARE Hétrészes sorozatot írtam az angol királyokról.

Elég az erényből és a bűnből. Szabad, nagy embert kell játszani. Caesart. Önmaga urát, teremtőjét és megsemmisítőjét. Caesart.

COUTHBERT Jó angol király kell. Ünnepi jutalomjáték.

TILNEY Diszélőadás.

SHAKESPEARE (felnéz a könyvből) V. Henrik?

COUTHBERT Egy győztes angol király, aki jött, látott és győzött.

Letarolta Franciaországot, elvette a francia királylányt, felcsinálta, diadalmenetet tartott, a londoni polgárok őrvongtek a gyönyörűségtől, az angol íjászkortól rettegett az egész kontinens, et cetera!

SHAKESPEARE A Caesart tíz nap alatt befejezhetem. Ez az V. Henrik ötven nap.

TILNEY Shakespeare mester! Ha napi teendői nem kötnék a színházhoz, meg tudná írni a nagy nemzeti hőskölteményt. Most itt az alkalom egy nemzeti hősré. Pátoszt a tollnak. Pátoszt.

COUTHBERT Húsz napod van rá, Willy.

SHAKESPEARE Lehetetlen.

TILNEY És a királynő jutalma?

COUTHBERT Will! Őfelségét mélyen megbántottuk a II. Richárddal.

TILNEY Az igaz. A királynő őfelsége engesztelésre vár. Fülem hallatára mondta: „Tudom. II. Richárd én vagyok. Rólam mintázták azt az útból eltett uralkodót.”

A színháziai zajosan tiltakoznak: – Istenemre! Ez tévedés! – Félreértette őfelsége! – A lordkamarás színészei sose vetemednének arra!

SHAKESPEARE Kérjük kegyelmedet, világosítsa fel őfelségét, hogy eszünkben sem volt.

RICHARD Én magam játszottam a legnagyobb szeretettel azt a kedves királyt.

COUTHBERT Jóvátesszük, Tilney uram! Jóvátesszük (Shakespeare-hez). V. Henrik királyunk az angol sziget legnagyobb katonája volt, mint most Essex.

TILNEY Kar is kell egy ideális királyhoz. Kar is legyen. Őfelsége szereti a tanulságot hallani.

RICHARD És V. Henrik természetesen én leszek. És legyen benne az agincourt-i csata. Aztán feleségül veszem a francia királykisasszonyt. Nagy esküvőt írj nekem, Will. Hódítani fogom a nőket.

1. SZÍNÉSZ Felülmúlhatatlan leszel, Richard.

COUTHBERT Ellenállhatatlan, Richard. Ellenállhatatlan leszel.

RICHARD Udvarolni fogok. Tréfálkozni és győzni. Szókimondó, nyers katonalélek. Már látom magamat.

TILNEY A kar szövegét maga Shakespeare mester adhatná elő. Szerényen, ércesen.

RICHARD Behizelgőn, Will. Hamiskásan, kedéllyel. Kiállsz...

SHAKESPEARE Nem elég a megírási idő.

TILNEY Hoztunk segítséget.

COUTHBERT Itt van Ben Jonson. Behívjam? Vagy akarsz valaki mást, Willy? (Kirohan)

SHAKESPEARE Ben Jonson miatt tiltották be a Hattyúszín-

házat. Fél évre az összes londoni színházat bezárták, minket is, Ben Jonson botrányos darabja miatt.

TILNEY Tudom, én voltam a betiltója.

SHAKESPEARE És akkor most én Bennel?

TILNEY Ben Jonson nagyon készséges és kezelhető a baklövése óta. Az *V. Henrik* is az ő ötlete volt, és félnék tisztelettel boldog, mert a nagy Will Shakespeare-rel írhat.

Shakespeare szó nélkül odamegy a könyvekkel az írópulthoz, tollat farag, és közben már olvas, ír is. Háta mögött némajáték kezdődik

BEN *(bejön, jelekkel tudtára adják, hova helyezze íróállványát, odaáll Shakespeare mellé, tollat farag ő is, mialatt a többiek halkán ki-óvakodnak. Felemeli a tollat)* Mit írsz, Will?

SHAKESPEARE *(átnyújt neki egy most teleírt papírt)* Itt vannak a szerepek.

BEN *(nézi)* Te játszod a kart?

SHAKESPEARE *(írás közben)* Én. Írj nekem egy ügyes prólógot az elejére. Említs múzst... Mars istent, aztán Henriket... nevezd kedvesnek a közönséget...

BEN Gunyoros akarsz lenni mint Prólógus?

SHAKESPEARE Bajtársias, mint nehéz terepen a jó katonák.

BEN Aha. A Prólógus hívja segítségül a képzelőerőt.

SHAKESPEARE A nézők képzelőerjét. A színház épületét is említsd meg. Mentegesd, amiért nem fér bele egy csata. Kérj bocsánatot. A közönség szereti, ha elnézést kérnek tőle. Az egybekovácsolja őket.

BEN Egy fából készült Ó betűnek nevezem majd a Globe-ot: „Egy fa Ó-ba betömhető a sisakrengeteg, / mely megdermeszté Agincourt egét? / E kakasvivó porondon / Elfér-e Frankhon földje?”

SHAKESPEARE Ügyes. Írd meg a csatát is. Beszéljenek franciául is. Ugye te tudsz franciául?

BEN Igen.

SHAKESPEARE Helyes. Legalább nekem nem kell bajlódni veled.

Írnak

BEN Ez az Essex, aki most megy Írországba...

SHAKESPEARE *(írás közben)* Mi van veled?

BEN A királynő felhatalmazta, hogy azt üssön lovaggá, akit akar.

SHAKESPEARE *(hátranéz, hallgatózik-e valaki)* Vigyázz a szádra, Ben fiam. *(Ír)*

BEN *(ír)* Ez az Essex rengeteg lovaggal fog hazatérni, akik majd őt akarják látni a trónon.

SHAKESPEARE Ne jártasd a szád! Miattad nem fogják ismét bezárni a színházunkat, Ben, arról én gondoskodom.

BEN Bocsánat, Will.

Írnak

SHAKESPEARE Az utolsó két kart én írom. Az egyikben hivatkozom Essexre, azt rendelték Tilneyék. Azt nem bízom rád.

BEN Jól teszed. Írd hasonlat gyanánt Henrik király londoni bevonulásához Essex jövődjéé visszatérését. Vajon ő hogy tér haza majd?

SHAKESPEARE Hallgasd. *(Olvas)* „Elméd sebes kohában, Kovácsműhelyében szemügyre azt vedd, Most mint ontja London polgárait, A Lordmajor s testvéri teljes díszben, Mint régi Róma szenátorai, Sarkukban a rajzó plebejusokkal, Mennek, hogy győztes Caesaruk behozzák; Úgy, mintha császárnőnk tábornoka – Kisebb, de kedves hasonlóság – hozná, Amint megeshet, Írföldről jövet, Kardjára tűzve most a zendülést, Hány ember hagyná el, hogy üdvözölje, A békés várost!”

BEN *(nevet)* „Kisebb, de kedves hasonlóság.” „Hozná, amint megeshet.” Csupa szerénységnek álcázott lelkisínyelés, feltevő módba belehurkolt fölényes megengedés. Te megvted Essexet és korát, Will, mintha nem a te időd volna ez.

SHAKESPEARE *(hátranéz)* Tagadom, bolond fiú.

BEN Átlátok rajtad, Willy. Öreg róka, csupa kibúvó.

SHAKESPEARE A színlelt örülség divatban van. Nagy a szád, öreg a királynőd, az utódja kedvence akarsz lenni. Udvari szín-darabíró. Nagy szájjal udvarolsz a jövőnek.

BEN Azt se tudom, ki lesz Erzsébet utódja. Talán a skót Jakab?

SHAKESPEARE Akárki. *(Összetintáztott kezét dörzsölve)* A pokolba is. A jellemem szinte ragad a munkámtól, mint a mázoló keze.

BEN Szégyelled a mesterségedet, mi?

SHAKESPEARE Magamat még jobban szégyellném nélküle. Érvényesülsz vagy megsemmisülsz – ez az élet manapság.

BEN Ügyes vagy: vidéken malátával üzletelsz, Londonban színdarabokkal, hetvenöt holdas birtokod van, Stratford legnagyobb háza a tiéd, évenként hazajársz hazaadni a pénzt a feleségednek, te költő.

SHAKESPEARE Korom mindegyik költője a csatornában végezte, vagy a harctéren, mert összetévesztették drámai hőseikkel magukat. Nem a kiemelkedés a fő, hanem az el nem süllyedés, kalandorom. A társulat prosperáljon, ne mi.

BEN Ezt én nem tudom eltanulni tőled.

SHAKESPEARE Én magam sem tudom. Csak kíváncsi volnék.

BEN Önmagadra. Te szétosztottad szerepekre magad, Will mester.

SHAKESPEARE Így sose végzünk.

BEN Azt írtad bele a tragikus hősökbe, ami te nem lehetsz?

SHAKESPEARE A mesterségemnek élek.

BEN Miközben megvted. És ettől játszol szabadon, nevetve írod, ami hirtelenjében eszedbe jut a semmiből, ahol a rejtjelmes összefüggések laknak, ahova gőrcsős erőfeszítéssel eljutni sosem lehet, így lesz hasznod abból, hogy a szentséget pénzkeresetnek tartod.

SHAKESPEARE Na mutasd a prólógodat.

BEN Mi?

SHAKESPEARE Halljam, mit írtál ennyi sok idő alatt, kölyök?

BEN Ó igen. *(Olvas)* „Múzstát, tüzest, aki a képelet

Legfényesebb egébe száll ma föl;

Országot színpadul, hercegeket rá,

S nézni, királyokat, az áradó színt.

Majd jöjjön ő, Henrik, a harcias,

Vegye föl Mars alakját; s éhség, kard, tűz

Kusszék nyomán, pórázon, mint kutya

Szolgálatért.”

Az eddig alvó zenész felébred, és játszani kezd

SHAKESPEARE *(átveszi a papírt)* „De, kedvesim, bocsánat,

Hogy ily lapos, lendülni lomha szellem

E rossz állványra ily orjási tárgyat

Mer hozni. E kakasvivó porondon

Elfér-e Frankhon földje? E fa Ó-ba

Betömhető a sisakrengeteg,

Mely megdermeszté Agincourt egét?

De ó, bocsánat! Ha egy görbe szám

Kicsiny helyen egy milliót jelenthet,

Nagy összeg nullái, nem hathatunk-e

Így mi is képzelőerőitekre?

Ha lóról szólunk, gondold, látod is,

Amint kemény patkót nyom puha földbe;

Diszítse fel elméd királyainkat,

S vigye ide-oda, időt ugorva,

Sok év végzett művét egy óralapba

Szorítva be. – Mi hogy könnyebben menjen,

Végy kórusul e történethez engem,

Ki mint prólóg, most türelemre kérlek,

Hogy darabunk halld, s szeliden itéld meg.”

10. jelenet

Whitehall

Az V. Henrik előadásának vége a királynői udvarban, az ötödik felvonás második színe. Erzsébet a trónjáról nézi a darab utolsó jelenetét, mellette Cecil és a rendezvény szervezője, Tilney áll. Körben az udvarnép, hölgyek és urak. A francia királyt Couthbert, Henrik királyt Richard, Isabel királynét és Katalin hercegnőt egy-egy nőimitátor férfi színész játssza, a Globe társulatának többi tagja a francia király kíséretét. Egyikük egy táblát tart magasra, mely az éppen folyó jelenet helyszínét jelöli meg:

A CHAMPAGNE-I TROYES TEREM A FRANCIA KIRÁLY PALOTÁJÁBAN.

Shakespeare a takarásban várakozik kórusnak öltözve, hogy az előadás végén megjelenjen. Bacon érkezik sietve kintről, és megáll a takarásban, Shakespeare mellett. Izgatott, éles tekintete a királynőt és környezetét vizsgálja, nem fordít figyelmet az előadásra. Aztán hátrafordul, és int lord Greynek, aki bejön sáros ruhában

BACON Lord Grey! (Súgva) Látja? Hátról kell megközelítenie az államtitkár urat.

GREY (izgatott) Nem, uram. Nem. Térdre vetem magam őfelsége előtt, és...

BACON (megragadja, és befogja a száját) Akkor nem megy ki innen élve. (Tagolva) Csakis egyedül Cecil államtitkár úrral közölheti. És vesse latba minden testi ügyességét, hogy észrevétlen maradjon, lord Grey. (Shakespeare-hez) Ne aggódjon, mester, nem zavarjuk meg az előadást.

Grey elindul, odalopakodik a trón mögé, félrevonja Cecilt, suttogva jelent, Cecil uralkodik magán, visszaáll a helyére, Erzsébet mellé

(Eközben Shakespeare-hez) A közönség, látom, élvezi. Ügyes, Shakespeare, ügyes.

SHAKESPEARE Amint látom, lord Grey is ügyesen játssza szerepét.

BACON Látja, mesterem, most. Most fordul meg Anglia története. Egy égítést fog kihunyni mindjárt. Figyelje csak! Egy hír érkezik most.

SHAKESPEARE És mi legyen az a hír?

BACON Titok. Bár óra múlva mindenki tudja majd.

SHAKESPEARE Sajnos mindjárt megkapom a végszót, és színre kell lépnem.

BACON Addig se maradjon ki a másik előadásból. Nézze! Lord Cecilnek most jut fülébe a hír. Lord Cecil gyors, mint a láng. Mit fog most tenni lord Cecil? Az ütőkártya az ő kezében van, és lord Cecil gyors, mint a láng.

SHAKESPEARE Lord Cecil nem tesz semmit.

BACON (elképedve) Lord Cecil nem tesz semmit? Lord Cecil kivár? Elszalasztja az alkalmat? (Látva, hogy Erzsébet mosolyogva odafordul Cecilhez, és mond neki valamit) Most! Most lord Cecil meg fogja mondani őfelségének. Cecil nyeresre áll! (Látva, hogy Cecil csak bólogat, s a királynő elfordul tőle) Nem mond semmit. Akkor hosszú lesz a hajszja, amíg kimerül és elterül a vad. (Kimegy)

RICHARD (Henrik királyt játszva)

„Készüljünk esküvőnkre; aznapon Burgund ura, kivesszük esküdet, S ligánk pecsétjüül, minden peerét. Én esküszöm Katának, ő nekem, Eskünk megtartott s jót hozó legyen.”

Harsonaszó. El mind

SHAKESPEARE (mint kórus kísiet)

„Meghajló szerzőnk s nyers idélen tolla Eddig kísérte a történetet; Nagy hősoket kis helyre zárva; csonka

Pályájuk adva telt fényük helyett.
Kis időt élt, de kicsiben nagyul,
A brit csillag. Jósors csinálta kardját,
S világ legszebb kertjén lett azzal úr,
Fiát hagyván benn, mint királyi gazdát.
Hatodik Henrik, Frankhon s Anglia
Pólyás királya, trónját ő örökli,
Kinek is sokfejű kormányzata
Elveszti Frankhont s Angliát felőrli,
Mint több darabban megmutattuk; kérjük:
Zárjátok ezt is szívetekbe értük.”

Végül meghajol, taps, siker, a színészek is előrejönnek. Aztán mindenki kimegy, csak Erzsébet és két udvarhölgye nem. A királynő előrejön, esti toalettje készül. Leveszi a parókáját, felsőruháját

11. jelenet

Whitehall, a királynő hálószobája

Lady Mary, aki az udvarhölgyek közé tartozik, segít Erzsébetnek a vetkőzésben, ráadja a hálóköpenyt, miközben a többiek lemossák úrnőjük arcáról a festéket. A felség öregasszonnyá változik, szürkülő haja rendetlenül lóg. Időközben lady Mary kimegy valamiért. Kisvártatva boldog izgalommal jön vissza

MARY Lord Essex jön, felség!

ERZSÉBET (felugrik) Essex? Ó Írországban van! Hol láttad?

MARY A fogadóteremben, futva közeledik.

ERZSÉBET Hányan vannak?

MARY Egyedül.

ERZSÉBET (leül, összeszedi magát) Nézd meg. Menj, nézd meg...

MARY Mit, felség?

ERZSÉBET A katonái. A katonái kint várnak-e?

Mary kimegy, Erzsébet kihzza magát, a felajánlott parókát elhajtja, inkább védtelenséget akar mutatni, hogy ne ingerelje a veszélyes közeledőt

ESSEX (beront tábori ruhában, tetőtől talpig sáros, lovaglósizmát visel, térdre veti magát, mélyre hajol) Felség, esedezem...

ERZSÉBET (nézi, kimutatja ösztönszerű örömet, hogy időt nyerjen)

Örülünk, hogy látjuk, uram. De ez nem ok arra, hogy ne adjon magyarázatot a szokatlan viselkedésre... Hölgyeim! Ültessék le ezt a csinos betolakodót.

A hölgyek nevetgélve felállítják és leültetik a szabadó férfit, akiről a királynő végig nem veszi le a szemét

ESSEX Nem, nem.

ERZSÉBET De, de. Gondolom, egyvégtében lovagoltál Írországból idáig, szegény Robert.

ESSEX Úrnóm!

ERZSÉBET Inni! Inni adjanak neki!

ESSEX Ne, ne!

ERZSÉBET De, de! Nem menekülhet gyöngédségemtől az én betolakodóm. Látod, Robert, egy nőt mindig meg kell lepni, hogy elbűvöld.

ESSEX Kötve hiszem, hogy fel tudja kelteni asszonyomban ezt az érzést egy hazatérő száműzött.

ERZSÉBET Egy hazatérő hadvezér.

ESSEX Nem, nem. Felséged száműzött rabszolgája, aki száműzetésben volt egy elátkozott országban, egy lélek, akit a sok viszontagság, a bánat, a töprengés elnyűtt, aki gyűlöli önmagát és mindazt, ami még életben tartja.

ERZSÉBET (kacag) Csak nem kötött békét kegyelmed? Csak nem egyezett ki a lázadókkal?

ESSEX Befejeztem a hadjáratot. (Letérdel)

ERZSÉBET Beláttad végre, hogy naponta ezer fontomba kerül?

(*Feláll*) És hozzászámítva azt, hogy itt lehetsz velem, kijelentem, örömet okozol, uram.
ESSEX (*felnéz, gyanakszik*) A rohamcsapatomat katasztrófa érte.
Az írek aljasul lemészárolták.
ERZSÉBET Kegyelmed ott volt az összecsapásnál?
ESSEX Nem, mert...
ERZSÉBET (*közbevág részvevően*) Kegyelmed nem sérült meg?
ESSEX Nem.
ERZSÉBET Egyszer sem?
ESSEX Sajnos nem.
ERZSÉBET (*vidám*) Akkor semmi baj. Üljön le. Meséljen nekünk.
Ha egyszer már elfogultak vagyunk egy férfival, mindent meg kell értenünk.

Lady Mary visszajön néhány órrel, némán megáll, megszólitásra vár

ESSEX Ulsternál kaptam a hírt, hogy felséged koldussá tett. Kegyeskedett visszavonni tőlem az édesbor monopóliumát, ugyanakkor Robert Cecil nevezte ki a gyámbiróság elnökének.
ERZSÉBET Más jövedelemforrásokat szánok neked. De most ne ezt, a katonai helyzetet ismertesd velem. Hány emberrel érkezettél Londonba vissza?
ESSEX Tucatnyival a sietség miatt, szépséges asszonyom.
ERZSÉBET Hol vannak most azok? (*Maryre néz*)
ESSEX Hazaküldtem őket, míg én...

Mary bólintással jelzi úrnőjének, hogy ez igaz. Erzsébet megváltozik, int, hogy tegyék fejére a parókáját

Míg én felséged bocsánatáért esedezem.
ERZSÉBET (*rideg*) Nem hinném, hogy kegyelmed bárminő szívességet kérhetne tőlünk. (*Gúnyosan*) Nem mondom, ha a megbántott szívű lovag kétségbeesésében kilépett volna a bárbarok nyílzáporába, hogy hősi halált haljon a becsület mezején... Ide jutott a nagy expedíció, a legendás nevű vezér ezt érte el a sok készülődéssel, kérdéssel, a királynő imáival és a pénzpocsékolással! Az én megalázásom a piszkos írek által – ez a nyomorúságos mérleg. Békét kötött. Engedélyem nélkül.
ESSEX Érzem, meg tudom győzni felségedet. Ha meghallgatna fülének édes kagylójával.
ERZSÉBET (*az örökhöz*) Elrendelem, hogy Egerton főpecsétőr vegye magánőrizetbe Essexet.
ESSEX A szavaim! Lennének még szavaim.

Elviszik

A nyelvem! Hadd szóljak erős szavakat. Beszélni! Beszélni akarok!
ERZSÉBET (*fülét befogva*) A hálószobámba kellett öröket hívnom kegyelmed miatt, Essex. (*Fel-alá járkálás*) Micsoda butaság! Hát hadvezér ez? Egyedül idejőnni. Cecil! Cecil hívjátok ide!
CECIL (*rögtön megjelenik*) Felség!
ERZSÉBET Tudta, mi készül, Cecil?
CECIL Míg a színészek játszottak, lord Grey értesített, hogy Essex felbukkant.
ERZSÉBET Így védi meg a királynőjét, Cecil?
CECIL Felséged felsőbb szándékaira bízom az ügyet.
ERZSÉBET És ha a saját kudarcuk miatt lázongó fegyveres tiszteivel jött volna ez a pimasz?
CECIL Van egy emberem közöttük, aki utasításomra meggyőzte őket, hogy okosabb, ha Essex egymaga ront be felségedhez.
ERZSÉBET (*némi elismeréssel*) Hívassa Baconot.
CECIL Már megettem. Bejöhét?
BACON (*befut, meghajlás*) Felség!
ERZSÉBET (*odárohán hozzá, megragadja a derékkötőjét, és úgy megrángatja, hogy Bacon majd felbukik*) Az istenit a barátjának! Hát ki parancsol itt, ő vagy én? Ki engedte meg neki, hogy hazajöjjön? Nem ezért küldtem én oda!
BACON (*dadog*) Madame, én... Helyes... Jogos a haragja, de...
ERZSÉBET (*fel-alá szaladgál*) Hogy az a mennydörgős mennykő csapjon belétek! Semmirekellő gazemberek vagytok mind,

Essexszel együtt! (*Vált*) Mit javasol, Bacon?
BACON Kegyelmet, madame. Békés udvaronccá kell őt szelídíteni. Essex vesztiesen is népszerű.
ERZSÉBET Teletömní pénzzel és előjogokkal? Azokkal csak növeli a népszerűségét. Megtudtam, hogy Essex a skót királlyal levelezik, biztatja, hogy a trónomra üljön.
BACON Essex szereti felségedet.
ERZSÉBET Látott páróka nélkül. Vége! A régi jó időknek vége.
BACON Visszatérhetnek még azok az idők, madame. Csak ne felséged akaratától függjön.
ERZSÉBET Mi?
BACON Semmi. Semmi se függjön felséged akaratától. Tétlenül várakozzon. Keresse fel vidéki híveit, vegyen részt ünnepeinken. Várjon.
ERZSÉBET Ezt tanácsolja egy királynőnek?
BACON Most ezt. Essex főjön egy kissé. Aztán ki kéne az őrizetből engedni őt. (*Szünet*) Istent bántja, aki a királyt.
ERZSÉBET Elmehet. (*Utánaszól*) Ezt mért tette hozzá?
BACON (*megfordul*) Mert az angolok békét akarnak. Emlékeznek még a régi polgárháborúkra. A lelkük mélyén. Felséged számíthat rájuk.
ERZSÉBET Essex annál feledékenyebbnek tűnik a polgárháború kérdésében.
BACON Majd én segítek megbékíteni. (*Kimegy*)

12. jelenet

Globe színház

Zene szól. Kezdetben némajáték. Bál van. Valami felújítópróba folyik. A zenészek és a színészek egy színdarab, talán a Romeo és Júlia báli jelenét gyakorolják újra. A színészek mozgásokat próbálnak, gesztusokkal emlékeztetik egymást, leállnak, újrakezdenek, közben végszavakat vetnek oda. Shakespeare az öreg Capuletet, Richard Burbage Romeót, Couthbert Tybaltot játssza, a nőimitátorok férfiruhában vannak, egy-egy kellék jelzi, hogy ki kicsoda, a szövegeket olykor gyorsan elhadarják, csak tájékoztatás végett. Ez érdekesnek szánt közjáték a darabban. A néző csak fokról fokra jöjjön rá, mi folyik: ez színház, nem élet. De nem is színház, csak próba. Nem is igazi próba, hanem emléképróba. A helyzetet az tisztázza végleg, hogy Bacon, Southampton és Tilney bejönnek, megállnak, mutogatással jelzik, hogy Shakespeare-vel akarnak beszélni. Ő int Couthbertnek, az pedig Richardnak, majd a három főszereplő kiválik a többiek közül, csatlakozik a vendégekhez. Szerepüket gyakorlott helyettesek veszik át, hátul a báli jelenet folyik tovább. Szól a zene. Kiszárvartva egy férfi jön, homlokába húzott fejedőben, arcát karjával eltakarva

SOUTHAMPTON Üdv a lordkamarás színészeinek. Fogjunk kezét.
COUTHBERT Szívből örülünk nagyságodék látogatásának.
Fogjunk kezét.
RICHARD Alászolgája, gróf uramék. Mi hozta ide ilyen későn?
SHAKESPEARE És váratlanul, ha nem tévedek. (*Társaira néz*)
SOUTHAMPTON Hát igen, tévedni most könnyű, Will, ellentmondóak egymás közt, barátom, a hírek.
BACON Úgy van, nem vágnak egybe.
TILNEY Mi azért jöttünk, hogy téves hírek a Globe színházban senkit félre ne vezessenek.
RICHARD Akkor most itt ennek pénzsza lett és megrendelésre hirtelen.
COUTHBERT Mi nem állunk útjába semminek, ami jó és tisztességes, urak.
SHAKESPEARE Felajánljuk szolgálatunkat.
SOUTHAMPTON Ajánlatunk a következő: Egyetlen megnevezett előadásra holnap délután dupla bér a színészeknek, Couthbert uramnak pedig húsz aranyshilling a Globe javára.

Elképedés

SHAKESPEARE A *Romeo és Júliát* újítjuk fel éppen sir Egerton nászát ünneplendő.

TILNEY Mennyit fizet sir Egerton ezért?
 COUTHBERT Tíz shillinget, de nem aranyat.
 SOUTHAMPTON Elképesztően magas összeg. Nos, én megduplá-
 lám a magamét. Legyen negyven shilling. De arany!
 RICHARD Úgy vélem, nincs tovább vita, Will.
 SHAKESPEARE Lordságod csak úgy önti ránk kegyeit. Mi legyen
 az a darab, Southampton uram?
 SOUTHAMPTON Noked továbbra is Harry vagyok, Will.
 TILNEY Előbb tisztázzuk a helyzetet.
 BACON A megbízatás összetett lesz ugyanis.
 SOUTHAMPTON Rátérve a tárgyra: a nemes Essex népszerúsége napról napra nő.
 RICHARD Azt beszélék, haldoklik. És fogságban tartani egy ilyen urat!?

TILNEY Betegsége is fokozza a nép rokonérzését.
 SOUTHAMPTON Röpiratok terjednek, melyek őt védve ellen-
 ségeit támadják. Főként lord Cecilt, a kutyát. A Púpost.
 COUTHBERT A mi nézőink közt nem terjed ilyen nézet.
 Kezeskedem.
 TILNEY A királyi palota fehér falait tegnap gyalázkodó monda-
 tokkal firkálták tele ismeretlen kezek.
 RICHARD A mennyek minden szentjére, semmi közünk hozzá.
 COUTHBERT Így ismer minket a vigasságok főmestere? Sokáig
 éljen a királynő!
 RICHARD Éljen I. Erzsébet, a mi drága anyánk!
 SOUTHAMPTON De pusztuljon becstelen tanácsosainak kiéhe-
 zett falkája.
 TILNEY Lord Cecil ugyanis a spanyolok ügynöke.

A részvényesek döbbenet összenéznek

SOUTHAMPTON A királynő személye viszont szent.
 RÉSZVÉNYESEK Úgy van. – Úgy van. – Szent.
 TILNEY Nincs közöttünk oly örült vagy aljas, aki másként gon-
 dolná ezt.
 RÉSZVÉNYESEK Nincsen. – Úgy van. – Ez axióma.
 SOUTHAMPTON Mi mindössze arra akarjuk rávenni öfelségét,
 hogy a tanács néhány tagjának kinevezését vonja vissza.
 BACON Lord Cecilét mindenekelőtt.
 SOUTHAMPTON Csak visszautasítás esetén követeljük majd a
 királynő lemondását a skót király javára.
 COUTHBERT (döbbenet) Hogyan?
 SOUTHAMPTON Hogyan? A tervezett, általunk megrendelt
 előadással egy időben.
 ESSEX (megszólat, és előlép az árnyékból) A holnapai próba utáni
 napon. Akkor lesz a nagy nap.
 RICHARD A mennyek minden szentjére! (Letérdel)
 COUTHBERT Lord Essex. (Letérdel)
 SHAKESPEARE Lord Essex. (Southamptonhoz) Harry! Te hoztad
 ide? (Letérdel)
 RICHARD Hát nem beteg kegyelmed?
 ESSEX (ajzott határozottsága a kapkodással határos, mindazonáltal
 a jó hadvezér benyomását akarja kelteni) Beteg? Országot ala-
 píthatok rád, Richard Burbage.
 RICHARD (a részvényesekhez) Felismert.
 ESSEX Az angol udvarban két nagy baj van: habozás és szeszély.
 Mind a kettőnek az az oka, hogy asszony ül a trónon. Richard!
 (Felemeli) Legkedveltebb színészem! Te a nagy napon...
 SOUTHAMPTON Holnapután, Richard.
 ESSEX Arra szemeltelek ki, hogy akkor az oldalamon lovagolsz
 végig a Cityn, és addig szólsz a tömeghez erős hangodon, amíg
 az erőben és számban egyre növekvő, felháborodott menet el
 nem érkezik a Szent Pál Kereszthez. És ott te, a nagy hangú
 tragikus, aki annyira fel tudod kavarni az emberek szívét, egy
 magaslatra állva...
 RICHARD (elbűvölten) Egy magaslatra?
 ESSEX Igen. Onnan, egy magaslatról fogod a jelenlegi uralom
 aljasságait leleplezni. A szöveget megkapod Harrytól. Majd az
 általad felizgatott hatalmas nézősereget a királyi palotához
 magam vezetem.
 RICHARD Az áldóját! Átkozott legyek, ha meg nem teszem.

ESSEX Pusztuljon Cecil!
 BACON Éljen a királynő!
 SOUTHAMPTON Sokáig éljen Jakab, Skócia királya, egyetlen
 törvényes örököse az angol trónnak! (Shakespeare-hez) Will!
 Még ezelőtt ti előadjátok itt, a Globe-ban a II. Richárdot. A
 felizgatott nézőket azután hozzáunk vezetitek.
 TILNEY Mely darabot én már engedélyeztem, tehát semmi koc-
 kázat.
 SOUTHAMPTON De a trónfosztás jelenetét nagy tervünkhöz
 erős, kemény szavakkal kiélezed.
 SHAKESPEARE Ifjú vagy, Harry Southampton.
 SOUTHAMPTON Erény az vagy hiba?
 SHAKESPEARE Különösképp szeretlek, és te is becsülsz, a poli-
 tikához értesz, de az irodalom az enyém, és én tudom a szín-
 padi hatást. II. Richárd nem Erzsébet, Harry.
 SOUTHAMPTON Édes Will! Nekem is sokat ér az élet, és bizto-
 sítlak, hogy eddig soha nem volt becsesebb, mint épp mostaná-
 ban. Hiszed-e, ha nem volnék ebben a tervben biztos, hogy
 ilyen győztes kedvemben találnál?
 SHAKESPEARE II. Richárd gyenge, költői lelkű hős. Hiszed azt,
 hogy megható bukása bárkit is annyira felizgathat, hogy fegy-
 vert fogjon egy egészen más természetű királynő ellen? Richárd
 nem Erzsébet, Harry.
 SOUTHAMPTON Van még tervemben egy téged érintő pont. II.
 Richárd királyt te fogod a nagy napon játszani, mivel Richard
 Burbage velünk izgatja a tömeget azalatt. Előadás után a néző-
 tér háromezer emberét a színpadon viselt királyi mezedben, az
 én gazdagon felszerszámozott lovamon a Szent Pál Kereszt-
 hez, hozzáunk odavezeted. Azért, hogy megszemélyesítsd a nép
 előtt Skócia királyát, hiszen Jakabot az angolok nem ismerik,
 arcása tilos. A tömeg azt fogja hinni, te vagy a skót király.
 Eljöttél átvenni a trónt. Elég királyt játszottál már, barátom. Es
 Jakab maga félnék természetű. A vele viselős Mária királynő
 irtózatosan megrémült, amikor kegyencét szeme láttára
 vagdalták széjjel a skót urak. Jakab király születésétől fogva egy
 meztelen penge látványától is elájul. Ezért kell helyettesítened
 őt, míg maga jöhet ide Skóciából, hogy a westminsteri székes-
 egyházban jogát követelje.
 RICHARD Nahát, Will! Életedben először kaptál énnálam jobb
 koronás szerepet.
 SHAKESPEARE Ennél is többet érdemelnek. Szamárfületek.
 ESSEX (Southamptonhoz) Harry! Tudod, hol várlak, ha itt végez-
 tetek. (Indul)
 COUTHBERT (kábult) És a királynő?
 ESSEX (megtörpan) Bántatlan marad, megmondtam.
 COUTHBERT De neki a... lelkiállapota...
 ESSEX (vad haraggal) A lelkiállapota?
 COUTHBERT Milyen lesz a királynő lelkiállapota akkor, ha...?
 ESSEX A lelkiállapota? Éppen olyan, mint a testi állapota annak
 a vén dögnök! (Rákacsint Baconra, a vállára üt, majd ideges
 nevetéssel távozik)

A látogatók és a részvényesek két csoportba verődnek egy-egy gyors megbeszélésre

COUTHBERT Hallottátok? „Vén dög.” Aki már ezt meri mon-
 dani, nyeresre áll. Ez nekem szöveget ütött a fejembe.
 RICHARD Ha minden sikerül, ez lesz a világ legszerencésebb
 tragédiája.
 COUTHBERT Essex tud valamit. Elvégre a királynő fél lábbal
 már a sírban. És Jakab király Londonba jön! Új király, új meg-
 rendelés. Nagy színház leszünk, nagy író lesz, Will! Nem
 ilyen kis porba fíngó firkász, mint most.
 RICHARD Ha meg rosszul végződik a dolog, a tisztességes em-
 berek akkor sem lesznek szerencsétlenebbek Angliában, mint
 ma. Egy napig király lesz, Will! Na? Mi? Vén csont!
 SOUTHAMPTON (odaszól) Halljuk a lordkamarás színészeit!
 Feleljetek, akármilyen is az ára.
 COUTHBERT Elvállaljuk, mylord.
 SOUTHAMPTON (pénzt dob) Ez az ára! És Jakab királytól a di-
 csőség a Globe-nak.

Elmennek

SHAKESPEARE *(körülnéz)* „Dicsőség a Globe-nak.” Igen. Ezen a deszkákon elfér az egész földkerekség.

RICHARD Megrendelésre dolgozunk, ebből élünk, Will. Ez a mi világunk.

SHAKESPEARE De már menny és pokol nélkül, Richard. Mert a pokol ideemelkedett, a menny meg lebecsátkozott erre a földi tájra. Már minden az innenső parton történik. Minden! Minden elfér a színpadon!

RICHARD Mibe keveredtünk! Még most sem hiszem el, hogy ez a valósághoz tartozik.

SHAKESPEARE Ez az egyént meghaladó valósághoz tartozik. Túl sok egymást keresztező történetből áll, mint a káosz.

COUTHBERT Ha megint azt forgatod a fejedben, hogy Stratfordba menekülsz, Will, figyelmeztetek, hogy nekünk a színházon kívül nincsen élet.

RICHARD Bárhol álljon is, önmagában senki sem ér semmit.

Mind el, a zene és a próba még egy ideig folyik tovább

13. jelenet

Nonesuchi park

Erzsébet, Cecil, Bacon jön

ERZSÉBET Ismételd meg!

BACON Képtelen vagyok.

ERZSÉBET Parancsolom.

CECIL *(Bacon helyett)* „Vén dög.”

ERZSÉBET Bacon!

BACON „Vén dög.”

ERZSÉBET Lord Cecil!

CECIL „Vén dög.”

ERZSÉBET Bacon! Az egész frázist.

BACON „A lelkiállapota? Éppen olyan, mint a testi állapota annak a...”

ERZSÉBET „Vén dögnék.”

CECIL Igen.

ERZSÉBET Jótálltam érte az emberi ítélet határáig. Elfogultságom volt ez a férfi? Igen. Ez a férfi az én gyöngeségem. Tudja meg egész Anglia. Ez fontos. A királynő vívódását ismerjék meg az emberek. Hogy a királynő ember. Ez a lényeg. A királynő – ember. De ezt majd később. Most erőt kell mutatnunk. Holnap. Helyes! Cecil! A papok holnap a következő intelmet foglalják a prédikációjukba: minden londoni polgár maradjon házában, és fegyveresen várjon felsőbb parancsra. Terjedjen el köztük a hír, hogy Essexet én hazaárulónak nyilvánítottam.

CECIL Más?

ERZSÉBET Bacon! Te leszel Essex tárgyalásán a vádló. *(El)*

BACON *(Cecilre néz)* Eddig semleges voltam.

CECIL Mindenki tudja, hogy Essex gróf barátja Francis Baconnak. Ha vádlója vagy, a körülménynek nagy hatása lesz a közvéleményre. Amúgy pedig jókor jött a megbízás, hisz fülged el vagy adósodva.

BACON Nem az én feladatomban, hogy a kormány tetteit értékeljem. A kormány tetteiért csak maga a kormány felelős. Nekem csak egy feladatomban van: engedelmessé tenni a parancsra. Éles határvonalat kell húznom a baráti és állampolgári kötelességek közt.

14. jelenet

A City utcái

Essex és hívei még távolról kiabálva közelednek. A három polgár ácsorog

2. POLGÁR Én félek. Menjünk haza.

1. POLGÁR Szeretem Essex grófit. Ő a királynő hőse.

2. POLGÁR Engedély nélkül hagyta el Írországot.

3. POLGÁR Mi pedig engedély nélkül hagytuk el a házunkat.

1. POLGÁR Te beszéltél rá minket.

3. POLGÁR Most is azt vallom. Segíteni kell Essexnek. Ő Anglia oroszlánja.

2. POLGÁR Hazaárulónak nyilvánították. A pap is megmondta, hogy féljünk ezen a vasárnapon.

Fegyveresek jönnek az ifjú és tüzes Ben Jonson vezetésével. Hetyke, katonás társaság, köztük Ben Jonson kivont karddal

BEN Menjetek házaitekba, emberek. Elmulasztottátok a misét? Az büntetendő cselekmény.

3. POLGÁR Ott jön Essex!

BEN Vigyázz a szádra! Mi ellene vagyunk.

3. POLGÁR Akkor a királynő ellen is.

BEN Nincs idő vitára, polgárok. *(Muskétát szegez rá)* Menjetek innen, harapnak erre felé.

Ekkor Essex hordája tör be fegyvereket lóbálva, Ben Jonsonék szembe fordulnak velük

SOUTHAMPTON Hó, hó, emberek! Gazság! Gazság! Ide minden polgár! *(Társaihoz)* Gyöngye a hangom. Hol az a színész? Mért nincs itt Richard Burbage?!

EGY LÁZADÓ El se jött a gyáva.

ESSEX Álljatok mellénk, urak! Cecil eladta a trónt a spanyoloknak, és az én életemre tör. Meg akar gyilkolni engem a Püpos.

BEN Aki most közületek hazamegy, bántatlan marad! Essex grófja, add meg magad!

Kiáltozás, a két csoport indulatot gyűjt

SOUTHAMPTON *(előrelép)* Kedves Ben Jonson! Ez nem színház. Cecil megtevesztette őfelségét. Komolyan azt kívánod, hogy megadjuk magunkat legkegyetlenebb ellenségeinknek?

BEN Nem azoknak, hanem őfelségének.

SOUTHAMPTON Szívesen megtennénk, ha ezt a cselekedetünket nem tekintenék bűnösségünk bevallásának. Gondold meg, Ben, jó szándékú férfiak vagyunk, akiket rágalmaznak.

ESSEX Kedves honfitársaim, akiknek kedvéért annyiszor néztem szembe a halállal! Nekünk csak egy célunk van: őfelsége tulajdon fülébe eljuttatni a kívánságainkat! A királynő rágalmazóinkra hallgat.

SOUTHAMPTON Ezzel a szándékkal indultunk a palotába. A ti érdekekben járunk el többek között.

BEN Árulók vagytok. A királynő nevében. *(Rászzezi a muskétát)*

ESSEX Mi? Mi számos alkalommal önként tettük kockára az életünket a királynő és az állam szolgálatában! Mi nem vagyunk árulók! Cecil az! Pióca! Hízeleg őfelségének, mézesmázos szavai, sugdosásai túlharsogják a mi hűségünket és odaadásunkat.

BEN *(embereihez)* Ármány minden szavuk!

SOUTHAMPTON Te költő vagy, kedves Ben, tudod, a természet törvénye megengedi, hogy veszélyben forgó életünket megvédelmezzük.

Egyik férfi elindul feléjük Ben csapatából

FÉRFI Veletek vagyunk, urak. Nemes Essex...

BEN Állj! *(Hátulról leszúrja)* Áruló!

FÉRFI *(összeesik)* Uraim! Essex lord nélkül Anglia semmi. Cecil spanyol bérenc és titkos katolikus. A királynő... a királynő egy szajha! *(Meghal)*

SOUTHAMPTON *(ordít)* Drága Ben Jonson! Hallottad a saját emberedet?

BEN *(csapatához)* Hallottátok a gaz árulót?! *(A csapatához)* Bevallotta szándékait a kutya!

ESSEX Ez a férfi mártír. A mi mártírunk!

BEN *(szintén a halottra mutogatva)* Tanúsítom, hogy ezt a férfit

Essex és Southampton aljas érvei tévesztették meg, és felséggyalázóként múlt ki, uraim! Őfelségét szidalmazva halt meg! Hallottátok, amit mondtok?

BEN EMBEREI Hallottuk! Igen!

ESSEX Ben Jonson, hazudsz!

BEN Lord Essex, letartóztatom! A királynő nevében!

ESSEX A királynő nevében!

BEN A királynő nevében!

SOUTHAMPTON A királynő nevében!

Ben csapata előrenyomul, kiszorítja Essexéket. Marad a három polgár. Shakespeare jön teljes királyi ornátusban, koronával, országalmával, jogarral. A polgárok nézik, letérdelnek

SHAKESPEARE Lord Essex! Merre van a nemes Essex? Southampton lordját nem láttatok erre?

POLGÁR Felség! Már itt tart az ügy?

POLGÁR A nevét, felség. Skót?

POLGÁR Melyik ország uralkodója felséged? Spanyol?

SHAKESPEARE *(végignéz jelvényein)* Én? Á! Én csak színész vagyok. A színházból jövök, és... *(Nevetni kezd)* Ijedtemben nevetni szoktam. És magamon felejtettem ezeket.

3. POLGÁR Felség! I. Jakab király. Veszélyben forog az élete. Hívei gyöngék, Erzsébet őfelsége ravasz kígyó. Meneküljön!

Közben bejön Ben Jonson véres kardját törölgetve. Megdöbben kollégája látványától

BEN Te meg minek képzeled már megint magadat?!

SHAKESPEARE A színházból jövök. A nézők szétszéledtek.

3. POLGÁR *(Benhez)* Kérem, győzze meg őfelségét, hogy házamban menedékre talál, míg az ügyek nyugvópontra jutnak itt.

BEN Egy szóra, felség. *(Félrevonja Shakespeare-t)* Meghibbantatok ti ott a Globe-ban? *(Lerángatja róla a jelvényeket, mire a polgárok védelmezőleg rátámadnak, de ő kardjával távol tartja őket, közben vitatkozik)* Vesztes oldalon állsz, Willy! Essex és Southampton lefogva, a többiekét már kínvallatni viszik.

SHAKESPEARE Azt monddod, Ben, tudtad, hogyan végződik a játszma?

BEN *(kifelé rángatja)* Nyavalyát! *(A polgárokhoz)* Haza, emberek! Ti sem láttatok minket, mi sem titeket!

Mind el

15. jelenet

Globe színház

Tilney fegyveresekkel jön, vele néhány komor férfi, egyikük jegyzőkönyvet ír a nyakára erősített deszkalapon. A Globe részvényesei rettegve figyelnek

TILNEY *(diktál)* „Kelt februárius 7-én, anno 1600, a Globe színházban. A vigasságok főmestere azt kérdezi fent említett erősen gyanúsított intézmény fő részvényeseitől, miért és minek, és milyen célból újították fel a felséggyalázó II. Richárdot, amely színmű trónfosztási jelenete őfelsége Erzsébet királynő ellen lázít, és az előadás időpontját miért és minek és milyen aljas célból...”

SHAKESPEARE *(közbeszól)* Ha kérdi, hogy „milyen”, mért állítja, hogy „aljas”?

TILNEY Mert megtehetem. A vigasságok főmestere most bármit megtehet a lordkamarás színészeivel. *(A Jegyzőhöz)* Ezt felesleges leírnia.

JEGYZŐ Pedig ezúttal minden szigor dicséretes. Őfelsége örömmel venné.

TILNEY Akkor se írja, fiam.

JEGYZŐ Shakespeare mester pimasz megjegyzését se?

TILNEY Azt igen, gyermekem. Tudja meg őfelsége, hogy ezekben

semmi bűntudat.

Erre az összes részvényes térdre veti magát, fejüket lehajtják

COUTHBERT Irgalom nekünk, sir Edmund Tilney! Uram! *(Ránéz Shakespeare-re)*

SHAKESPEARE Irgalom, uram, Tilney uram.

JEGYZŐ Ezt írjam, uram? Hogy könyörögtek?

TILNEY Írhatja.

COUTHBERT Akkor jó.

A részvényesek némi megkönnyebbüléssel felállnak

Feltehetnék a vigasságok főmesterének egy személyes jellegű kérdést?

TILNEY Ezt nem írhatja a jegyző. *(Félrevonja Couthbertet)* Kérdezzen. *(Majd leinti, mielőtt szólna)* Cserébe egy szót sem akarok hallani arról, hogy Southamptonnal itt voltam akkor este én is.

COUTHBERT *(a részvényesekhez)* Egy szót se. Arról.

RICHARD *(bután)* Miről, bátyó?

Befogják a száját

MIND Egy szót se, uram. – Értjük. – Isten őrizz. – Inkább leharapnám a nyelvemet, uram.

TILNEY *(Couthberthez)* A kérdése?

COUTHBERT *(súgva)* A kérdésünk az, hogy jelenleg kinek tartozik beszámolóval kegyelmed.

TILNEY Én? Lord Robert Cecilnek. Értik már?

COUTHBERT *(a többiekhez)* A Püpos embere.

RICHARD Az jó nekünk, Will?

SHAKESPEARE *(befogja Richard száját)* Jó. Lehet jó. Is.

RICHARD Mert lord Cecil rajong a játékomért. Nem, Will?

SHAKESPEARE De, de.

TILNEY *(visszalép a Jegyzőhöz)* Mostantól írja. Miért és minek és milyen célból adták elő a felségsértő... A felségsértőt ne írja.

A II. Richárdot pontosan a lázadás előestéjén a Globe-ban? He?

RICHARD Mi megrendelésre dolgozunk, uram.

SHAKESPEARE Mert Essex bérencei megtévesztettek minket, sir Tilney. Uram.

TILNEY Mivel és hogy?

SHAKESPEARE Mivelhogy idejöttek...

COUTHBERT A színészeknek dupla bért ígérték.

TILNEY Csak ennyi? Dupla bér?

RICHARD Ráadásul a színháznak negyven aranyshillinget.

(A többiekhez) Űgyis tudja.

TILNEY Ez mindenesetre enyhítő körülmény. És a lázadók részéről előre megfontoltságot jelent. Ezt írja feltétlen. És mi az, hogy ígérték?

SHAKESPEARE Mi tagadás, ki is fizették.

TILNEY Helyben?

COUTHBERT *(érti már)* Igen, uram. Nekem adták oda. Most is nálam van. *(Előveszi)*

TILNEY Erről majd később.

COUTHBERT Mikor?

TILNEY Míg háromig számolok. Most. *(Átveszi a pénzt)* A pénzbüntetés lerovása után a vigasságok főmestere kihirdeti az ítéletet. Őfelsége a királynő nevében! A Lordkamarás Színészeinek Társulata köteleztetik, hogy új, eredeti színművel lépjen fel a királynő és az udvar színe előtt, a Whitehallban, mely színmű, egy: királydráma legyen, kettő: tanulságos legyen, a Rossz és Gonosz bukásáról beszéljen, de ékesszólón, három: a Jó megtestesülése, vagyis a Gonosz bukásának okozója pedigrig legyen őfelsége Erzsébet királynő egyenes ági felmenője a Lancasterek közül. Tehát valahonnan a rózsák háborújából vett elrettentő példa legyen, mely mintegy tükröt tart annak, hogy mi lett volna, ha a gaz Essex imádott és békés szigetünket véres polgárháborúba rántja, és...

SHAKESPEARE *(savanyúan)* És mikor? Mikorra kell elkészül-

nöm vele, uram?

TILNEY Ahogyan én Shakespeare mestert hosszú együttműködésünk során kiismertem, a bemutató időpontja nehézséget okozni nem fog. És mellesleg szólva remekművet orrontok.

SHAKESPEARE (*savanyúan*) Mikor, uram? Mikor? Rozogának érzem magam. Vegye tekintetbe, hogy elhasznált vagyok. És aligha van még angol uralkodó, akiről ne irtam volna drámát.

TILNEY Annál könnyebb lesz választani a maradékból, mesterem.

SHAKESPEARE De hát mikor?

TILNEY Ófelségét a komor töprengésből kell kiragadni. Vagyis a bemutató időpontja legyen az összeesküvő lord Essex kivégzésének előestéje.

SHAKESPEARE Az február 24-e. Tizenhét nap. Rettentő. Tizenhét nap.

TILNEY Méltóztatott volna a Globe nem hetvenkedni egy lázadás előestéjén. Ez büntetés, mesterem, egy kis nyakazás helyet-ti kegy.

RICHARD Will! Willy! Hallod? Drága, szép Will! Hét nap. Potomság. Betanulom a hátad mögött ülve, miközben a tollad rohan. Írj nekem egy bődületes szerepet, cimborá! Amiben végre elbódülhetek.

SHAKESPEARE (*lapoz egy könyvben, keres*) Ne vedd el a kedvet, Richard. Ne vedd el. Tizenhét nap.

RICHARD Gonosz király akarok lenni. Elegendem van a nyápic nyavalygókból: II. Richárd, Romeo meg Hamlet és társaik. Mert mi a színész? Zengő tombolás, az élet hatalmasan pusztító ereje, Will. Élni és elragadni akarok! Színész vagyok, a túlradó életerő maga! Az!

SHAKESPEARE (*lapoz, keres*) Mindig ez az unalmas szerepesség.

RICHARD Az! Az bizony! Éhes vagyok! Éhes! Élni akarok, és haláltól rettegek! Színész vagyok, Will, sokkal jobb színész tenálad. Gyomor vagyok, bendő! Éhes! Bendő, amely szerepre éhes. Dörgő és csapkodó szavakat zabálnék, felfalnék széles gesztusokat, pófámat facsarnám, rémes grimaszokkal önnönmagamat degeszre tömném, jó öreg Will! Betöltenék, be én, elárasztanék mérhetetlen színpadokat, globális nézőteret harsognék tele és bömbölnék keresztül. Mit nekem ez a vacak Globe, ahová csak háromezer ember fér be egy röpké előadás erejéig, amikor én végtelen életet akarok, Will, sülteket zabálni, nőket falni, hófehér farokat csapdosnák, lilára gyömszölnék dinnyemelleket. Király lenni, szétszórt hajjal ordítani! Azt! Azt!

SHAKESPEARE Ez biztató. Mindenesetre biztató. (*Lapoz*)

RICHARD Írj nekem egy királyt, aki elcsábít egy nőt fertályóra alatt, és én eljászom neked. Legyek púpos, gonosz, mégis hódítsak. Na? Púpos. Nézz ide!

SHAKESPEARE És ha az a nő éppen a férjét temeti?

RICHARD Koporsó mellől csábítom el? Pompás! Szócsatát vívok a hölgygel. Azután lágyabb húrokat pengetek.

SHAKESPEARE És hozzá te vagy a férj gyilkosa...

RICHARD (*elbizonytalanodik*) Én? És a nő tudja ezt?

SHAKESPEARE Le is köp. Átkoz.

RICHARD Még az is? És én fertályóra alatt? Ember lehet erre képes? Igen! Színész igen!

SHAKESPEARE Ágyba viszed, és ő rohan.

RICHARD Hát ezt nagyon meg kell írnod. (*Vált*) Mért ne? Nem is kell jól megírnod, én akkor is. Tőlem vagy híres. Mit gondolsz? Az igazat megvallva, senki volnál nélkülem, Will.

SHAKESPEARE Tilney uram! Gaz, zsarnok, púpos király. Rendben van?

TILNEY Tanulságos legyen. Tanulságos.

SHAKESPEARE III. Richárd.

TILNEY Helyes. Az nem rokona őfelségének. Lehet gonosz, de III. Richárd nem volt púpos. Szép ember volt. Ezt ne írja! És jó király volt. Ezt se írja.

RICHARD Én púpot akarok! Púpot!

SHAKESPEARE Hallotta. Púpos lesz. És gonosz zsarnok.

RICHARD (*sántikál*) Az egyik lábam rövidebb lesz. Látod? És a szöveg ritmusára billegek. Így. Látod, Willy? Rögtönözz valami

halandzsát ide.
SHAKESPEARE „York napsütése rosszkedvünk telét tündöklő nyárrá változtatta át...”

Richard mondja a szöveget

16. jelenet

Whitehall

A Globe ezúttal a III. Richárdot adja elő a királynőnek és az udvarnak. Erzsébet trónon ül, ott van Cecil, Bacon, Sidney. Lady Mary és más hölgyek, lord Grey, Hampton stb. A darab ötödik felvonásának negyedik színje megy. Riadó, rohamok. Belép Norfolk a csapatával, vele szemben Catesby, akit Couthbert alakít. III. Richárdot Richard, Richmondot Shakespeare játssza

COUTHBERT „Ments meg minket, Lord Norfolk,
szabadíts meg!
Embertelen csodákat tesz a királyunk.
Oly bátran szembeszáll minden veszéllyel:
Lovát leölték, gyalog viv tovább
S a halál torkában Richmondot üzi.
Segíts, jó lord, vagy elveszett a nap.

Riadó. Belép Richard

RICHARD Lovat! Lovat! Országomat egy lóért!
COUTHBERT Szerzek egy lovat! Menekülj, uram.
RICHARD Rabszolga vagy! Most életem a tét
És én bevárom a kocka szeszélyét.
Azt hiszem, hat Richmond van a mezőn,
Ma megöltem ötöt, mind őhelyette.
Lovat! Lovat! Országomat egy lóért!”

Mind el. Riadók. Belépnek két oldalról Richard és Shakespeare, aztán vívás közben kivonulnak. Hátrálás és riadók. Visszatér Shakespeare, 1. Színész a koronával, más urak, csapatok

SHAKESPEARE „Győztünk – Istennek hála s nektek is,
Miénk e nap, a véres kutya meghalt.
1. SZÍNÉSZ Bátor Richmond, te megálltad a próbát!
A sokáig bitorlott koronát
Letéptem a véreb holt homlokáról,
Hogy homlokodat vele szorozzám.
Örülj neki, hordd és nagyra növeld.
SHAKESPEARE Isten az Égben mondjon erre áment!
Nevesebb úr ki halt meg e csatában?
1. SZÍNÉSZ Norfolk herceg és Lord Walter Ferrers.
SHAKESPEARE Rangjukhoz mérten temessétek őket.
Bocsássunk meg a szökött katonáknak,
Kik visszatértek engedelmesen.
Aztán, amint a szentségre fogadtuk,
A piros rózsá s a fehér kibékül:
A szép kötéshez nevelsen az ég,
Mely harcainkra zord szemmel tekintett!
Aki nemet mond erre, áruló!
Anglia örült volt elég sokáig:
A testvér testvérvért ontott vakon,
Az apa leölte saját fiát
S a fiu apjának lett hentese.
Mindezt a szörnyűmód kétféle osztott
York- és Lancaster-ház osztotta ketté.
De most Richmond és Erzsébet, a két
Királyi ház igaz örököse
Isten szép parancsára egybekelnek,
S utódjaik – ha Isten úgy akarja –
Mosolygó békét hoznak a jövőnek,
Gazdag napokat, vig bővelkedést.

Törd el az árulók kardját, Uristen,
Mely e véres napokat visszahozná,
Hogy vért zokogjon szegény Anglia!
Ne kóstolja e szép ország gyümölcsét
A békét-sebző, áruló gyűlölség!
Igy hozunk gyógyszert Anglia sebére –
Isten mond áment s élni kezd a béke.”

Mind el. Az udvar tapsol, Erzsébet is, a visszatérő színészek hajlonganak. Tilney elégedett. A királynő mond neki valamit

TILNEY (*hangos ünnepélyességgel*) Ófelsége a Lordkamarás Szolgáinak részvényeseit rendeli kegyesen magához!

A három részvényes előlép, hódol, Tilney a királynőhöz hajolva magyaráz, hogy ki kicsoda

ERZSÉBET Hívünk, sir Edmund Tilney helyesen választott témát, amidőn egy zsarnokságra törő torzképet rendelt a lordkamarás színészeitől, és ti megelégedésünkre játszottátok szerepeitek. A bíróság ítélkezett: holnap lesz Essex bűnös grófjának kivégzése a Tower udvarán, mint a többi nagy politikai bűnösé, aki előtte jutott erre a sorsra. S ha tudni akarnátok, mit rejteget a királynő a szíve meghitt zugaiban, közölhetem veletek, játékokat kísérteties megnyugvást okozott, arra gondoltunk, hogy mindaz, ami történni fog, ami történik velünk, kikerülhetetlen és végzetszerű. A sors sötét akarata. A kör bezárult. A tragédia a színpadról átkerült a kormányzat kebelébe. Sir Francis Bacon mint a per ügyésze ezerkétszáz font jutalmat kapjon.

Elismerő morgás

A lordkamarás szolgálói és színészei dupla bért, az igazgató negyven aranyshillinget, mivelhogy vallomásukkal segítették a bíróság munkáját, és magukkal ragadtak minket ezen a baljós estén.

Morgás. A királynő elvonul kíséretével

17. jelenet

A Tower udvara

Bakó, tőke, egy kivégzés előkészületei. Essexet elővezetik, két pap kíséri. Fellép a vérpadra, fekete köpenyt, fekete főveget visel. Leveszi főveget, meghajol a lordok előtt

ESSEX Bevallom bűneimet, lordok. Fiatal voltam, harmincnégy éves, de ezt a rövid életet is hiúságban, tisztátalanságban töltöttem. Lelkemet góg dagasztotta, és a földi gyönyörök után való sóvárgás. Bűneim számosabbak, mint fejemen a hajszálak. Bocsánat minden vétkemért, legfőképpen azonban utolsó, véres, égbekiáltó, szennyes bűnömért, mely sok ártatlan embert csábított arra, hogy irántam való szeretetből kövessenek tévutamon, és megbántsák Istent, a királynőt, az egész világot. (*Le akarja venni a köpenyét*)

PAP És ellenségei? Még nem foglalta imába ellenségeit, mylord. ESSEX Istenhez foháskodom, hogy bocsásson meg ellenségeimnek is. (*Leveszi köpenyét és nyakfodrárt. Letérdel a tőke mellé*)
2. PAP A királynő, mylord? Imádkozzon őfelségéért is!
ESSEX Ezennel kérem Istent, adjon neki megértő szívet.

1. PAP Bátorítom, mylord, ne féljen a haláltól.
ESSEX Beismerem, csatában nemegyszer elfogott a hús gyengesége. Ezért ebben a szörnyű megpróbáltatásban is kérem Istent, hogy segítsen és erősítsen.

HÓHÉR (*letérdel elé*) Kérem, uram, bocsásson meg nekem azért, amit tenni köteles vagyok.

ESSEX Megbocsátom neked. (*Ráhajol a tőkére*) Ha majd készen állok, kinyújtom a karjaimat. Az lesz a jel, fiú. Mindenható!

Könyörülj meghajló szolgádon! (*Fejét oldalra fordítva arcát a tőkére helyezi, karját kinyújtja*)
HÓHÉR (*lecsap, majd hajánál fogva magasra emeli a fejét*) Isten övja a királynőt!

18. jelenet

Whitehall

Erzsébet állva haldoklik merev ruhájában. Háta mögött az udvar is áll. Lábánál egy érsek térdel és imádkozik. Egy udvarhölgy elvágódik, kiviszik. A csoport tovább ácsorog. Cecil összeszedi minden bátorságát, odalép

CECIL Felség! Tizenöt órája állunk.
ERZSÉBET Én állva fogok meghalni, Cecil. A többiek leülhetnek. Tekintettel a körülményekre. (*Ujját a szájába veszi, mint a kisgyerekek*)

CECIL Nem rólunk van szó. Felség! Ágyba kell feküdnie, mert a nép követeli.

ERZSÉBET Kicsi ember, kicsi ember. Azt a szót, hogy kell, nem szokták uralkodóknak mondani. (*Elakad a hangja, tátog*)

CECIL Felség!

Erzsébet jelzi, hogy nem tud beszélni, majd újabb jeleket ad

(*Megérti*) Hangszereket akar! Zenét! Zenészeket hozzanak. Gyorsan.

Zenészek jönnek, és halk, bánatos muzsikával szórakoztatják a királynőt, aki ettől kissé megenyhül

ÉRSEK Madame! Öreg térdem nem bírja már. (*Fel akar állni*)

Erzsébet jelekkel ráparancsol, folytassa

BACON (*jön, és Cecil mögé kerül*) Hívatott, uram.

CECIL Mar gróf?

BACON Útra kész.

CECIL Induljon. Azonnal. Mondja meg Jakab őfelségének, a vetés megérett.

Bacon felkapja a fejét, mert Erzsébet megtántorodik. Hölgyei ugranak oda hozzá, támogatják. Erzsébet jeleket ad

(*Tolmácsol*) Nem ágyra! Nem akar ágyat.

A királynőt egy karosszékre fektetik. Ül, majd meghal

19. jelenet

Nagyterem Cecil Theobaldi kastélyában

Harsonák, zene szó, miközben Jakab, az új király – még angol uralkodói jelvények nélkül, csupán egy kis skót koronával a fején – bevonul. Ruházata egyszerű, ő maga kissé mulatságos figura. Southampton hozza előtte az ország kardját. Jelen vannak még: Cecil, Bacon, Tilney, a Globe részvényesei és Ben Jonson, hátul meg az udvarnép, mely kórusban énekel egy rendeletet

UDVARNÉP Már mi Jakab, Anglia felkent királya,
Elrendeljük különös kegyelmünkéből,
Hogy eme színtársulat, hol hely van a Nap alatt,
Megmutassa művészetét stb.

JAKAB Hát álljunk meg, lordok. Szemlét tartunk, s kezdődik a munka. A szerencsét mindig gond előzi meg, de most már vágyunkat segíti minden. Hol van vendéglátónk, Robert Cecil?
CECIL Mit kíván, uram és királyom?

JAKAB Csak a javadat, mylord. Méltányoljuk csendes munkádat, mely úgy ment végbe, hogy Londonba vezető diadalutunkon lázadó kard nincs kivonva, mindenütt hajt a béke olajága, és a nép helyesli megkoronázásunkat.

CECIL Az ég minden ellenségedtől óvjon.

JAKAB Megóvsz te majd s még két másik hívem: Southampton lordja, ki börtönéből sietett elénk, az ország kardját fogja ezen-túl hordozni személyünk előtt, továbbá sir Francis Bacon, aki koronánknak ügyésze lesz. Fejünk fölött pedig lebegjen mindig legnagyobb hőszünknek, Essex grófjának nagyszerű szelleme.

Mindenki letérdel, rövid csend, majd felállnak Tilney jelére

Kijelentjük, hogy holnap Londonba érkezve nem rendezünk hivatalos bevonulást, ellenben megvárjuk hitvesünk, Anna királyné érkezését, hogy a kettős koronázás költségeit elkerülve a takarékoság példáját mutassuk.

Éljenezés, fejfedők levegőbe dobálása, harsonaszó

Kedves barátaim! Nem látta valaki az én Shakespeare komámát? SHAKESPEARE *(előlép, meghajol, kézcsók)* Felség!

JAKAB Micsoda gyönyör eszmét cserélni értelmes emberrel! A Globe a király színtársulata lesz, vörös posztót fognak viselni színészei.

Éljenezés

S ha már a szép színdarabok forrása itt van előttem: megkérlek, hogy üres perceidben írj egyet az én kedvemért is. Tárgyát a mi derék Skóciánk krónikáiból vehetné. Valami szép történeti drámára gondolok, amely messze felülmúlná valamennyi Henrikedet és Richárdodat. Visszamehetnél nagy őszünkhöz, Malcolmhoz, vagy azt se bánom, Bruce királyhoz.

CECIL *(közbeszól)* Nem tudom, felség, célszerű volna-e éppen most emlékeztetni a közönséget Skócia és Angolország viszálykodásaira.

JAKAB Igaza van az én Cecilemnek. Mit szólnál, Shakespeare uram, Macbeth és kegyetlen felesége témájához? Megmutathatnád, hogy a szomszéd királyság segítségével a törvényes örökös hogyan nyeri vissza trónját, amit a jó Duncan király gyilkosai jogtalanul bitoroltak. Démonokat, boszorkányokat vehetnél be a darabba, mely tárgyhoz magam is jól értek, és alkalmasint metafizikai vitákat folytathatnánk róla négy szem-közt.

SHAKESPEARE Bizonyos, hogy ilyen magas helyről kapott tanácsokkal csodákat lehet művelni.

JAKAB Hallgass ide, Shakespeare uram, s vonj le a szavaimból olyan következtetést, aminőt akarsz. Én november 19-én láttam először a feleségemet a norvég partokon. Mármost jegyezd meg jól ezt a 19-es számot. Fiúkat, Henrik herceget február 19-én hozta a világra, Erzsébet leányomat augusztus 19-én. Tetejébe pedig én, ahogy itt látsz magad előtt, június 19-én születtem. Na?

SHAKESPEARE Ez igazán különös, felség.

JAKAB Én azt mondom, hogy csodálatos, s megérdemli, hogy megemlítsék egy darabban. Néhány tudományos tanácsom a színészeknek sem ártana.

RICHARD Végre nem fogunk vaktában játszani, felség.

COUTHBERT Folyamodhatnánk egy alázatos kérelemmel felségedhez?

JAKAB Elő velem! Mi a jószágot akarjuk divatba hozni egy kegyetlen udvarban, a színészekkel pedig nemesember módjára banni.

SHAKESPEARE Ben Jonson kéri, hogy alázattal...

JAKAB *(közbevág)* Ami a derék Bent illeti, ő egymás után követi el baklövéseit, ahogyan a londoni eseményeket távolról figyelve el is vártuk tőle. Darabjaiban kifigurázta a londoni skótokat, így hát forduljon el tőle a szerencse szélkakasa.

SOUTHAMPTON Nézd, felség, itt a bukott író, kiről beszélsz, és alázattal megkövet.

BEN Kérlek, felség, ha szíved mélyén reám neheztelsz, bocsáss meg, kérlek töredelmesen.

JAKAB De skótokról egy szót sem többet. Skótokról csak az én Shakespeare-em írhat mostantól.

BEN Felség, úgy lesz.

JAKAB Ben Jonson, legyen. Szívből megbocsátok, így nyerek én is bűnbocsánatot. Zárjuk be az ülést. Ajánlom, menjünk. *(El)*

Közben éljenezés, harsona, süvegek a levegőben stb., ismét felhangzik a kórus, miközben az udvar kivonul. Maradnak: Shakespeare, Bacon, Ben Jonson és Southampton a hatalmas karddal

BEN *(Southamptonhoz)* Fogadd hálámat, nemes lord, a közbenjárásodért.

SOUTHAMPTON Nyílt harcban álltunk szemben, s hogy te lefogtattál engem és Essexet, az szintén egyenes eljárás volt. Ha te veszítesz, te halsz meg, felejtünk el.

BEN Úgy legyen. *(El)*

SOUTHAMPTON *(Bacon felé)* De amit Bacon tett, el nem felejtethető és gyalázat, mert alattomosan támadott. Halálig ellenséged leszek. Megjegyezted?

BACON Annak a játszmának vége, tudós vagyok, teszem, amit a józan ész parancsol, és neked is ezt javaslom.

SOUTHAMPTON Előbb fogsz meghalni, mint én, erről gondoskodom.

BACON Könyveimben az emberi fajta jövőjét a tudósok értelmére bízom, és túl foglak élni téged, mert az igazolódni fog. Nevem a jövő korokra marad.

SOUTHAMPTON Az én nevemet Shakespeare versei viszik tovább egészen odáig, ahol már nem számít a tudományod. Felel te is, Will.

SHAKESPEARE Harry. Én ezt nem tudom. Már nem ismerem fel a jövőt.

SOUTHAMPTON De én igen. A rólam szóló könyved mindig élni fog, amikor Bacon, a patkányt már senki sem ismeri. *(El)*

SHAKESPEARE Lehet. Az is lehet.

BACON Az ember kényelmes nyugodalmat akar, megtervezett életet. A jövő a tudósoké! *(El)*

SHAKESPEARE Lehet. Az is lehet.

Nan bejön

Üdvözöllek, szép hölgy. Southampton lord szeretőjének lenni hogy esik?

NAN Jól, uram, ha neked rosszul. Egy a fontos: érezzem rajtad hatásmat.

SHAKESPEARE Akkor tudd meg: rám ez a hír nem tett hatást. Inkább az a másik.

NAN Hogy fiút szültem neki?

SHAKESPEARE Miért éppen Harry Southamptonnak?

NAN Mert mástól könnyebben tűrted volna el.

SHAKESPEARE Ki él túl kit – már csak ez a tét. Tudtad, hogy volt nekem is fiam?

NAN Meghalt kilencévesen. És Harry az egyetlen férfi, akit szívedből szeretsz.

SHAKESPEARE Ennyire pontos volt a terv és a kivitelezés?

NAN Csak azért, mert irántad való érzéssel volt teli. És talán most te is érzel valamicskét.

SHAKESPEARE Rend a dolgok lelke, működnek az ügyek. Akkor én innen elmegyek.

NAN A házad Stratfordban kész.

SHAKESPEARE Beköltözhető. Semmim se volt, most gazdag vagyok.

NAN Tetszés volt a célod, elérted azt is.

SHAKESPEARE Földbirtokot a pénz, asszonyt a sors ad. Jó lesz a kandallótűznél mulatni otthon. *(El)*

NAN Jó utat, Will. És jó éjszakákat.

20. jelenet

Az Avon partja

Richard Burbage magányosan horgászik a folyóban. Kifog egy halat. Visszadobja. Ezután rögtön megint kapása van. Ugyanaz a hatalmas hal.

RICHARD Már megint te vagy az? Mit akarsz tőlem? (*Visszadobja*)

BEN (*jön*) Jó itt a kapás?

RICHARD (*harmadszor emeli ki ugyanazt a halat*) Harmadszor fogom ki ugyanazt a halat. Nem Will tréfálkozik velem? (*Leszól a vízhez*) Will! Hé, Will! Gyere ki a víz alól! (*Visszadobja a halat*)

BEN (*Ő is leül horgászni, botot kap fel*) Csak a felesége volt otthon, meg az egyik lányuk. Azt mondták, beteg.

RICHARD Will? Életében nem volt beteg.

BEN Gyanús volt nekem is, főként az asszony. Ha beteg, mért nincs az ágyában? Vacsorázni akarunk vele, Skóciába megyünk, sietünk, mindent mondtam. Állítólag megszökött, mert elvesztette az aranygyűrűjét, azt keresi, nem tudták lebeszélni. Ridegek voltak.

RICHARD Itt kallódik, nem ír szerepet, persze hogy beteg. Mondtad, hol horgászunk?

BEN A temető és a malom közt, az Avonnál.

RICHARD (*bort iszik, Bennek adja*) Ma van az ötvenkettedik

születésnapja. Inni ment. Hitemre, inni ment. A kocsmában kerested? (*Hátranéz*) Will! Na odanézz! Willy!

SHAKESPEARE (*jön, leül*) Cserbenhagyjam a jó öreg Bent, Richardot? Áprilisban vagyunk. Soha életemben nem éreztem jobban magam. Megmondtam nekik. Megünnepeljük a születésnapomat?

Istnak

BEN Nyomdába adjuk a darabjaidat, Will.

SHAKESPEARE Bizonyos mértékig elismerem... (*Elakad*) Lefogytam. Lecsúszott az ujjamról itt valahol a gyűrűm.

RICHARD Ittál?

SHAKESPEARE Nem tudom. Bizonyos mértékig elismerem...

BEN Hadd játsszák ötven év múlva is. Fedezem a nyomdaköltségeket.

SHAKESPEARE Ráfizetsz, Ben. Nem mondom, jól élek, de ti álmokat kergettek, komák. Azok a képzelet üres játéka.

RICHARD Jó volt mondani azokat a szavakat.

SHAKESPEARE Bizonyos mértékig elismerem.

BEN Minek hajtogatod ezt?

SHAKESPEARE Az életre mondom, mert április van. Rég volt ilyen jó kedvem. Talán soha. (*Énekelni kezd*)

A másik kettő csatlakozik, közben Richard ismét kifogja a halat, majd visszadobja. Shakespeare elhallgat, és ültő helyében meghal

Vége

A darabban közölt drámarészletek az alábbi fordításokból valók:

II. *Richard*: Somlyó György; *Julius Caesar*: Vörösmarty Mihály; V. *Henrik*: Németh László; III. *Richard*: Vas István.